

ZuivelNL
KETENORGANISATIE VAN DE ZUIVELSECTOR

Zuivel in Cijfers

2022

- Nederland Zuiveland • Markt en Economie
- Melkveehouderij • Melkverwerking
- Duurzaamheid • Handel • Consumptie

2022

De publicatie Zuivel in Cijfers biedt een cijfermatig overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de Nederlandse zuivelsector in 2022 en is onderverdeeld in zeven onderwerpen:

- **Nederland Zuiveland • Markt en Economie**
- **Melkveehouderij • Melkverwerking**
- **Duurzaamheid • Handel • Consumptie**

Tabellen met gedetailleerde statistische informatie zijn te raadplegen op de website van [ZuivelNL](https://www.zuivel.nl). De cijfers over het jaar 2022 hebben een voorlopig karakter, maar zullen weinig afwijken van de definitieve cijfers.

Overname van gegevens uit deze publicatie is toegestaan met bronvermelding. Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend.

NEDERLAND ZUIVELLAND

Moderne sector

Nederland staat wereldwijd bekend als een zuiveland. De productie en consumptie van melk, boter en kaas kent een lange traditie en het karakteristieke weideland met koeien en windmolens is onlosmakelijk verbonden met de beeldvorming over ons land. Achter dit beeld schuilt een moderne sector, met oog voor mens, dier en omgeving. Zij vormt één van de grootste en meest vitale landbouwsectoren in Nederland en levert een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse economie.

De Nederlandse zuivelsector is een koploper in de internationale zuivelwereld. De sector heeft daardoor een ijzersterk imago en goede toegang tot belangrijke (groei)markten. Voorwaarden die daarbij van belang zijn:

- Onderscheidende productkwaliteit
- Voedselveiligheid
- Diergezondheid
- Dierenwelzijn
- Duurzame ontwikkeling

Het vakmanschap van melkveehouders, in de zuivelindustrie en in toeleverende sectoren is daarbij bepalend voor de succesvolle ontwikkeling van de sector.

Stikstofbeleid en wegvallen derogatie grote opgaven voor de sector

Het afschaffen van de melkquotering eind maart 2015 en het in algemene zin kansrijke perspectief op de mondiale zuivelmarkt gaven binnen de melkveehouderij en zuivelindustrie een impuls aan nieuwe investeringen. De groei van de melkveehouderij heeft in de jaren daarna nieuwe uitdagingen gebracht.

Toen in de jaren 2015 tot en met 2017 het door de Europese Commissie voor Nederland vastgestelde fosfaatproductieplafond ruim bleek overschreden, werden ingrijpende maatregelen getroffen. Een door de sector zelf opgesteld fosfaatreductieplan in 2017 en een vanaf januari 2018 van overheidswege ingesteld fosfaatrechtenstelsel leidden ertoe dat de melkveehouderij vanaf 2018 weer binnen de geldende fosfaatproductienormen bleef.

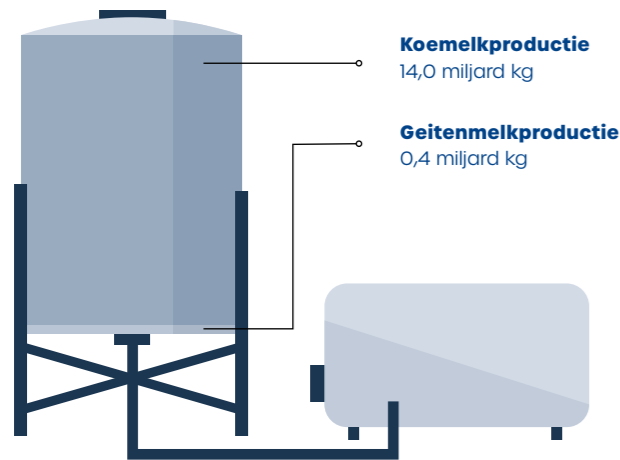
De overheid legt de agrarische sector een zware taakstelling op om de stikstofuitstoot te verlagen. In de periode tot en met 2035 zal de hele Nederlandse zuivelsector hiervan naar verwachting de gevolgen van ondervinden.

In 2022 besloot het Nitraatcomité van de Europese Commissie de ruimere mogelijkheden voor het uitrijden van mest in Nederland af te bouwen. De kosten voor de melkveehouderij zullen daardoor in de komende jaren sterk stijgen. Vanaf 2023 vindt een jaarlijkse afbouw in stappen plaats. Deze 'derogatie' eindigt definitief op 1 januari 2026. Daarna mogen Nederlandse melkveehouders nog maximaal 170 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar uitrijden (dit was 230 tot 250 kg).

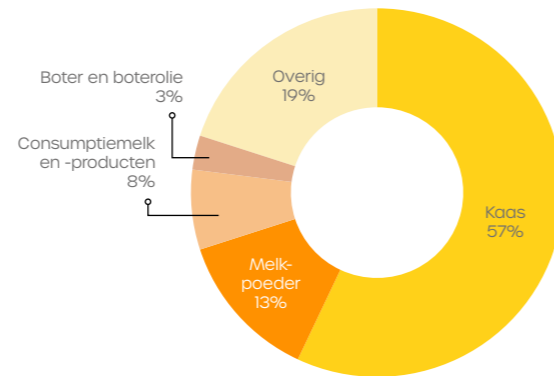
Toekomstgericht door een economisch en omgevingsverantwoorde ontwikkeling

De komende jaren blijft de Nederlandse melkveehouderij zich richten op een gezonde, evenwichtige ontwikkeling binnen de milieugrenzen. Ook binnen de zuivelindustrie hebben klimaatgerelateerde maatregelen, in het bijzonder broeikasgasreductie en energiebeleid, in toenemende mate impact op ondernemingen. Voor zowel zuivelindustrie als melkveehouderij geldt dat zij op een economisch verantwoorde wijze een positieve bijdrage willen leveren aan de realisatie van de nationale klimaatdoelstellingen.

MELKPRODUCTIE

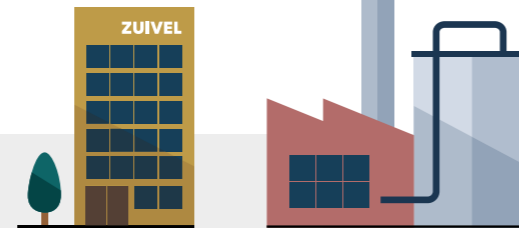

MELKVERWERKING

26 Zuivelondernemingen

54 Zuivelfabrieken

1,6 miljoen Melk- en kalfkoeien

0,5 miljoen Melgieten

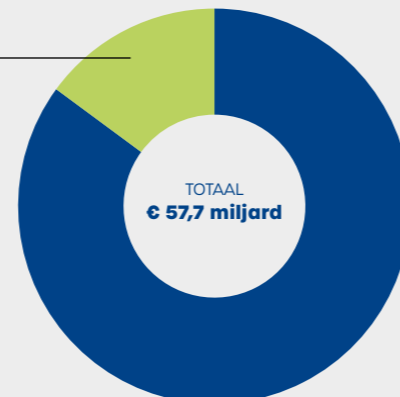

AANTAL MELKVEEBEDRIJVEN IN NEDERLAND

BIJDRAGE AGRO & FOOD AAN ECONOMIE

€ 7,2 miljard Aandeel zuivelsector

WERKGELEGENHEID MELKVEEHOUDERIJ EN ZUIVELINDUSTRIE

46.000 fte

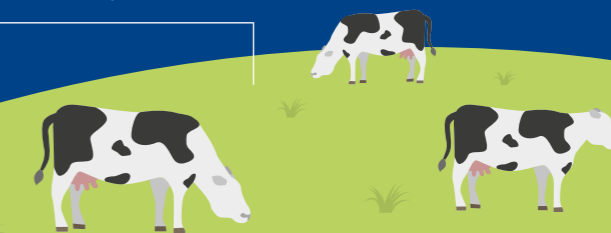
TOTAAL OPPERVLAKTE GRASLAND EN SNIJMAIS 1,1 miljoen hectare

DIT IS 26% VAN DE OPPERVLAKTE VAN NEDERLAND

EXPORTWAARDE € 10,8 miljard

7,4% bijdrage aan handelsbalans

83,9% MELKVEEBEDRIJVEN MET WEIDEGANG

Zuivelsector in vogelvlucht

Markt en Economie

Markontwikkeling

De mondiale zuivelmarkt is in 2022 sterk beïnvloed door achterblijvende melkproductie in de belangrijkste exportregio's en zeer hoge kostprijsniveaus in de gehele zuivelketen. De kosten voor bijvoorbeeld kunstmest, veevoer en energie waren voordat de oorlog in Oekraïne uitbrak al hoog en zijn daarna explosief verder gestegen. Minder aanbod en de hoge kostprijs zorgden ervoor dat de marktprijzen van zuivelproducten recordhoogtes bereikten.

Vanaf september 2021 heeft de melkproductie in de toonaangevende exportregio's zich negatief ontwikkeld. De sterk gestegen kostprijs in de melkveehouderij zorgde voor een krappere marge, wat een rem zette op de melkproductie. Met name de kosten van rundveevoeder waren hierop van invloed, waardoor minder krachtvoer werd gebruikt. Daarnaast was met name in Europa sprake van een tegenvallende ruwvoerkwaliteit, wat ertoe leidde dat de melkproductie en ook de gehalten nog verder daalden. In het laatste kwartaal van 2022 was er in een aantal bepalende zuivellanden enig herstel in de

melkaanvoer te zien, een effect van de zeer hoge melkprijs en een dalende kostprijs.

Begin 2022 was de zuivelmarkt redelijk vast te noemen. De daling van de melkproductie in combinatie met een goede vraag en beperkte voorraden zorgde voor een sterke prijsstijging. De versoepelingen van maatregelen rond corona resulteerden in een positief marktsentiment. Eind februari sloeg de stemming echter compleet om toen de oorlog tussen Rusland en Oekraïne uitbrak en daardoor allerlei grondstoffen (graan, plantaardige vetten, olie en gas) nog nooit eerder vertoonde prijsniveaus bereikten. De al ingezette, opgaande prijsbeweging in de zuivelmarkt werd door de oorlog verder versterkt. Medio april werd de top bereikt. De Nederlandse notering van boter kwam toen uit op € 735 per 100 kg en die van mager melkpoeder op € 424 per 100 kg.

Na het bereiken van deze recordniveaus was er op de Europese botermarkt tot en met het derde kwartaal weinig beweging in de prijzen te zien. Weinig vraag maar ook een lage beschikbaarheid van verse boter hielden de Nederlandse

notering op een niveau van rond € 700 per 100 kg. Bij mager melkpoeder was de situatie anders. Dit product heeft in tegenstelling tot boter een veel directere koppeling met de wereldmarkt. Sinds medio april was als gevolg van vraaguitval en concurrentie met andere aanbieders buiten de EU sprake van een vrijwel continue daling. Deze was in eerste instantie nog bescheiden, beïnvloed door de afname van de mondiale melkplasma, een hoge kostprijs (door nog altijd oplopende energiekosten) en het ontbreken van verkoopdruk bij producenten.

Vanaf begin oktober belandde de zuivelmarkt op een kantelpunt. Toenemende vraaguitval door het hoge prijsniveau in combinatie met herstel van de melkaanvoer in een aantal bepalende zuivellanden en dalende prijzen op de energiemarkt zorgde voor sterke druk op de marktprijzen. Kopers namen een afwachtende houding aan in de veronderstelling dat prijzen verder zouden dalen. Met name de notering van boter viel in de laatste drie maanden van 2022 sterk terug en eindigde het jaar net boven de € 500 per 100 kg.

Ook bij mager melkpoeder was een forse daling te zien in deze periode, waarbij het prijsniveau eind december ruim onder het niveau van € 300 per 100 kg lag.

De gemiddelde prijsniveaus lagen voor het tweede jaar op rij aanzienlijk hoger dan in het jaar daarvoor. In 2022 waren deze stijgingen door de oorlog in Oekraïne nog een stuk forsere dan in het pandemiejaar 2021. De gemiddelde boternotering nam met maar liefst 56% het sterkst toe. De gemiddelde jaarnotering van mager melkpoeder en vol melkpoeder steeg met respectievelijk 37% en 44% ook aanzienlijk. Dit gold ook voor de kaasprijzen (+40%). Weipoeder liet een bescheidener stijging zien van 12%.

Uitbetaalde melkprizen

De ontwikkeling van de in Nederland uitbetaalde melkprizen weerspiegelde logischerwijs de ontwikkelingen op de zuivelmarkt. De opgaande lijn van de melkprijs, die al was ingezet in het laatste kwartaal van 2021, zette gedurende het gehele jaar 2022 door. Met name in het tweede en derde kwartaal vertaalden de fors hogere marktprijzen van zuivel zich in flinke stijgingen in de uitbetaalde melkprizen. Vanaf de tweede helft van 2022 lag deze rond het niveau van € 60 per 100 kg, een record.

Gemiddeld genomen kwam het Nederlandse melkprijsniveau in 2022 maar liefst 46% boven het niveau uit van het jaar daarvoor. Pas in de tweede helft van het jaar was de

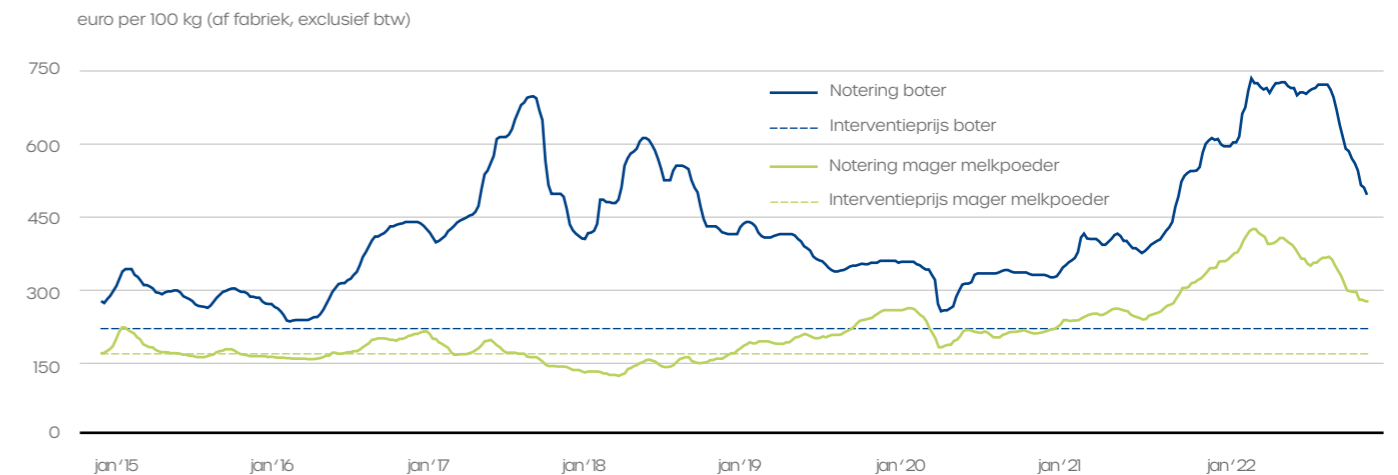
melkprijs zo hoog dat het rendement sterk verbeterde, ook omdat de kostprijs daalde. Dit zorgde voor een stimulans om de melkproductie op te voeren.

Economische betekenis

Agro & Food droeg in 2021 voor € 57,7 miljard (6,9%) bij aan de Nederlandse economie (totaal: € 856,2 miljard), waarvan € 7,2 miljard (0,8%) betrekking had op zuivel.

Het aandeel van zuivel¹ in de consumptieve bestedingen van Nederlandse huishoudens aan voeding en niet-alcoholische dranken is de laatste jaren richting de 15% gestegen. In 2021 vertegenwoordigde zuivel¹ een waarde van ruim € 6,5 miljard, ofwel 1,8% van het totaal aan consumptieve bestedingen.

NEDERLANDSE NOTERING BOTER EN MAGER MELKPOEDER

¹ Inclusief eieren, oliën en vetten.

JAARGEMIDDELDE NEDERLANDSE NOTERINGEN

euro per 100 kg (af fabriek, exclusief btw)

index, 2015=100

Jaar	Verse boter		Vol melkpoeder ²		Mager spray melkpoeder				Spray weiopoeder	
	Euro	Index	Euro	Index	Menselijke consumptie ²		Veevoeder (bulk) ³		Euro	Index
2022	662,27	224	472,71	202	363,69	201	353,90	214	111,62	172
2021	425,08	144	328,90	140	265,21	147	259,79	157	99,56	153
2020	325,77	110	276,36	118	220,15	122	209,30	127	72,32	111
2019	381,23	129	293,46	125	213,48	118	196,27	119	70,65	109
2018	499,29	169	268,54	114	149,12	82	132,13	80	69,65	107
2017	521,48	177	285,25	122	174,58	97	164,35	99	78,40	121
2016	325,83	110	225,48	96	179,65	99	165,52	100	64,42	99
2015	295,35	100	234,56	100	180,88	100	165,23	100	64,94	100

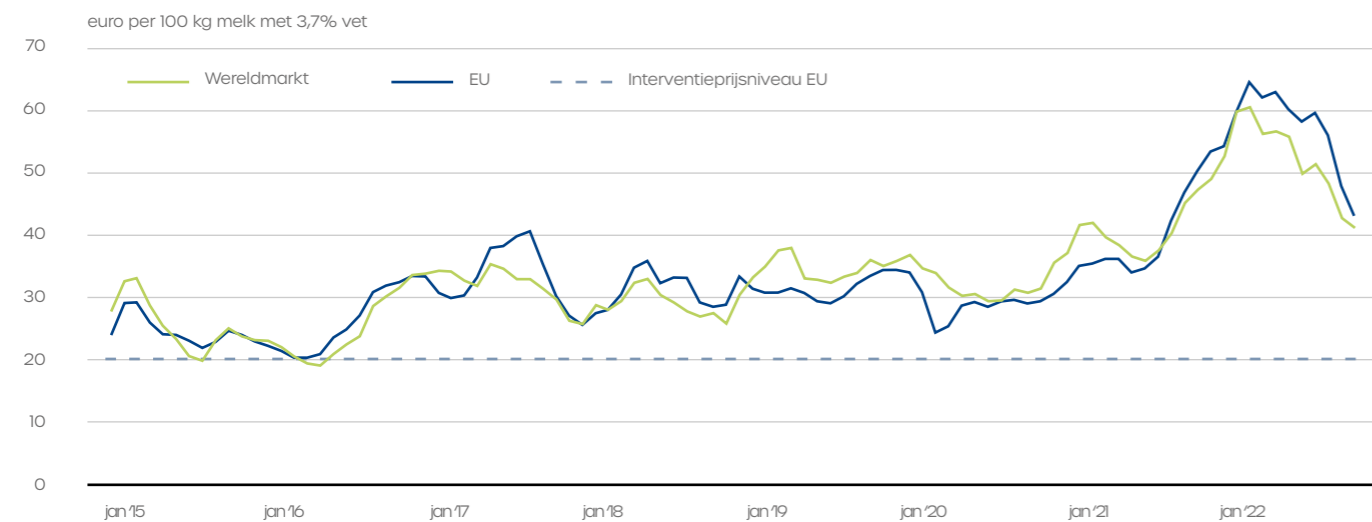
² Volgens gebruikelijke handelskwaliteit (op eiwit gestandaardiseerd).

³ Franco geleverd.

Bron: ZuivelNL

OPBRENGST VAN MELK

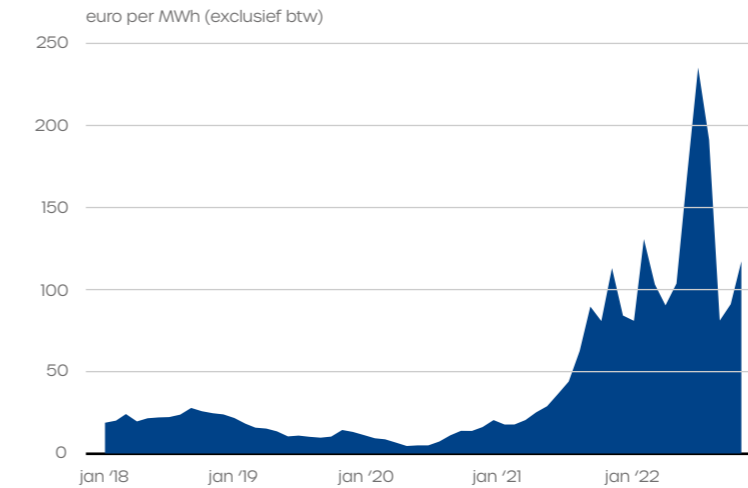
Op basis van Nederlandse noteringen, respectievelijk wereldmarktprijzen voor boter en mager melkpoeder

Bron: ZuivelNL

ONTWIKKELING GASPRIJZEN (DUTCH TTF)

TTF: Title Transfer Facility (Nederlandse (virtuele) handelsplaats waar gas wordt verhandeld)

Bron: Elexys

DUTCH TTF GASPRIJSONTWIKKELING

JAN
2018
euro per
MWh

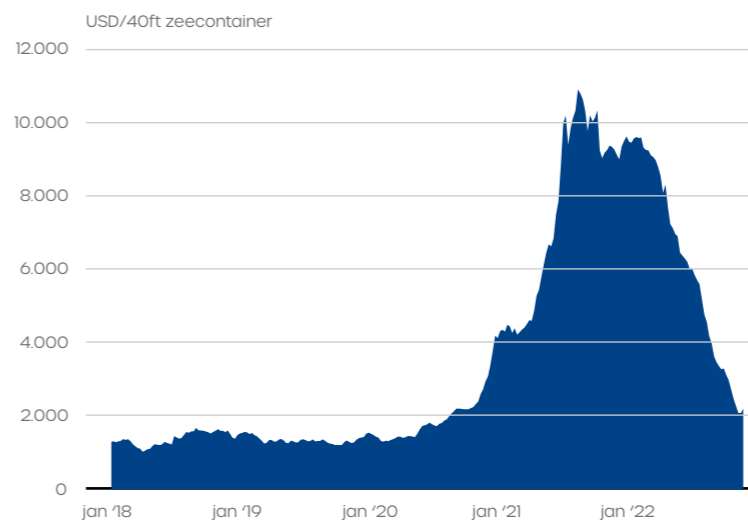
18,72

DEC
2022
euro per
MWh

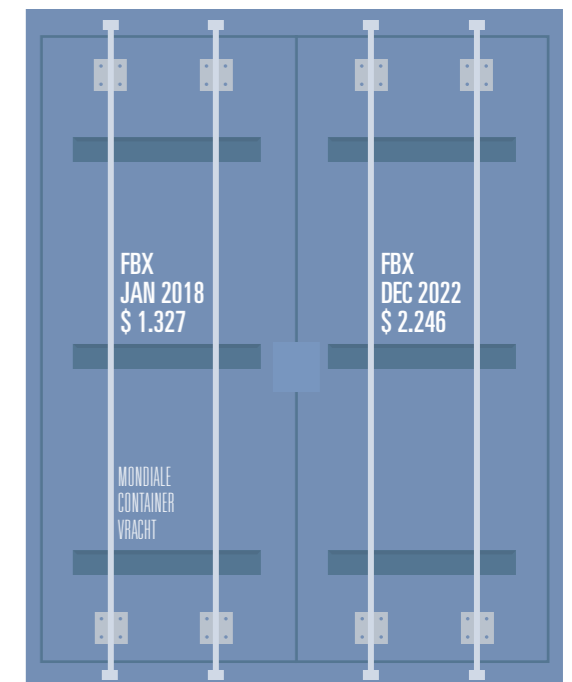
117,10

PRIJSONTWIKKELING MONDIALE CONTAINERVRACHT

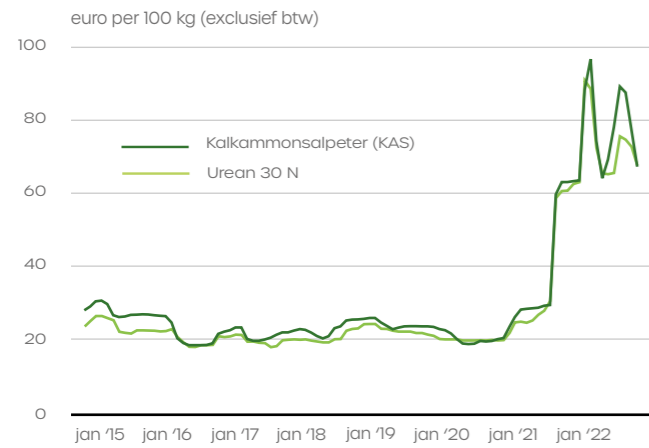
Freightos Baltic Index (FBX): tarieven voor 40ft zeecontainers

Bron: Freightos data

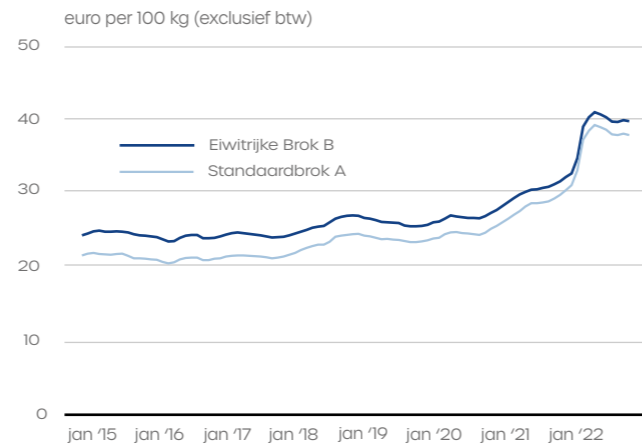

PRIJSONTWIKKELING KUNSTMEST

Bron: Wageningen University & Research

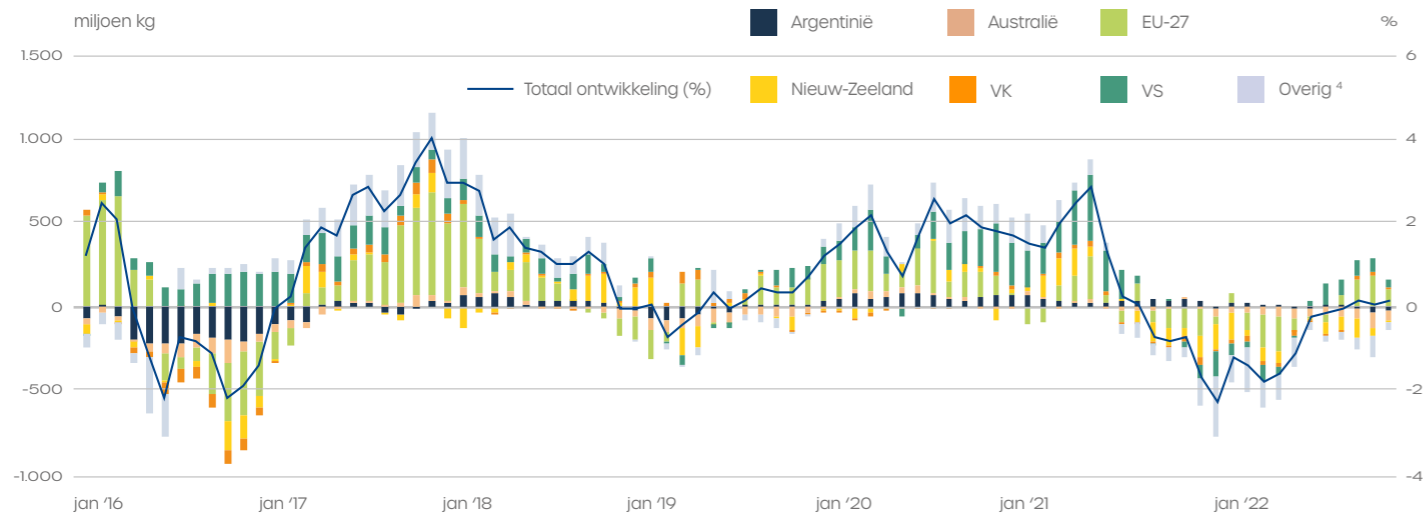
PRIJSONTWIKKELING RUNDVEEVOEDER

Bron: Wageningen University & Research

ONTWIKKELING MAANDELIJKSE MELKAANVOER VAN DE BELANGRIJKSTE MONDIALE ZUIVEL EXPORTERENDE LANDEN

Mutatie ten opzichte van dezelfde maand in het jaar daarvoor

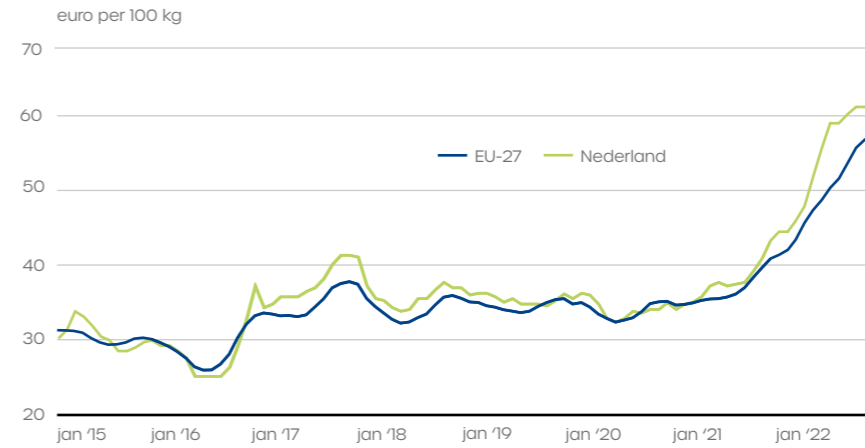

⁴ Overig: Brazilië, Canada, Chili, Turkije, Uruguay en Wit-Rusland.

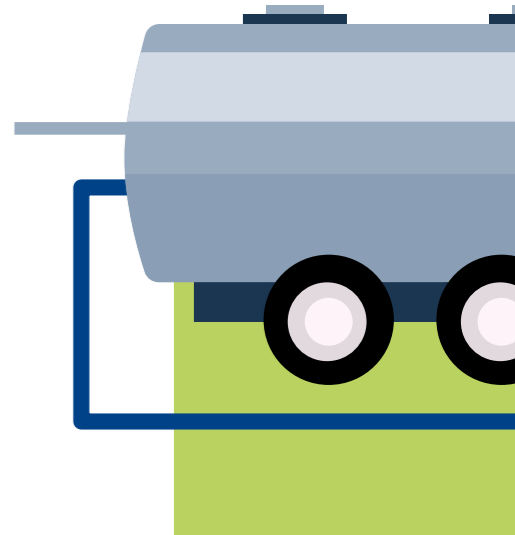
Bron: Eurostat, RVO, ZuivelNL, nationale statistieken

MAANDELIJKSE UITBETAALDE MELKPRIJS

Nederland en de EU-27

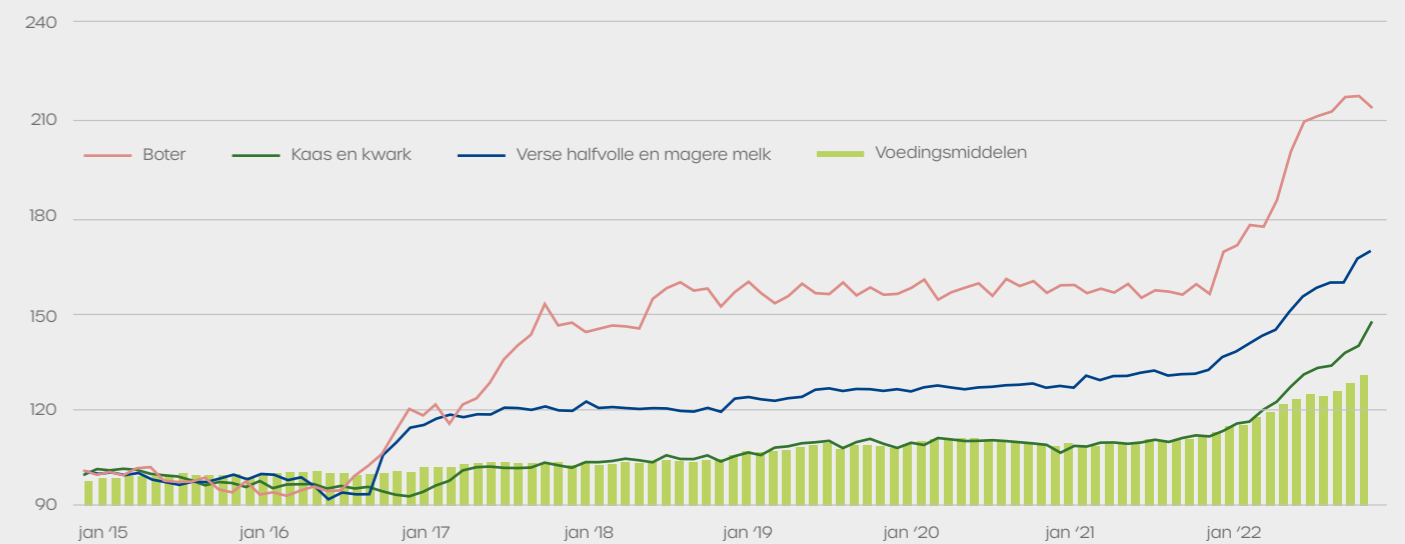

Bron: Milk Market Observatory

ONTWIKKELING CONSUMENTENPRIJZEN NEDERLAND

index, 2015 = 100

Bron: CBS

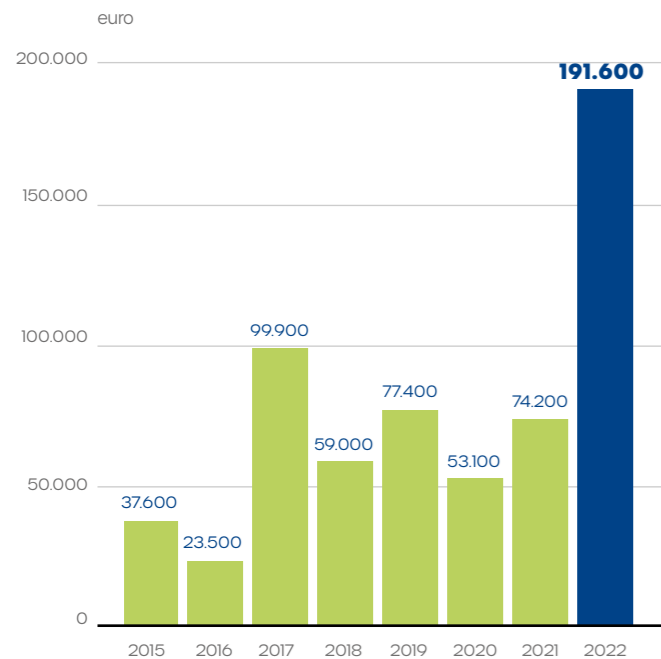
BIJDRAGE ZUIVEL AAN NEDERLANDSE ECONOMIE

miljoen euro	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Melkveehouderij	875	924	1.458	719	822	506	626
Zuivelverwerking	1.569	1.412	1.398	1.780	1.747	1.812	1.530
Distributie	1.432	1.148	1.026	957	819	757	808
Toelevering ⁵	3.727	3.880	4.115	4.096	4.087	4.245	4.262
TOTAAL ZUIVEL	7.603	7.364	7.997	7.551	7.475	7.320	7.226
% BBP	1,1%	1,0%	1,1%	1,0%	0,9%	0,9%	0,8%
Agro & food overig	41.752	43.498	46.228	46.505	48.108	48.517	50.468
% BBP	6,1%	6,1%	6,3%	6,0%	5,9%	6,1%	5,9%

⁵ Onder andere agrarische en financiële dienstverlening, nutsbedrijven en uitzendbureaus.

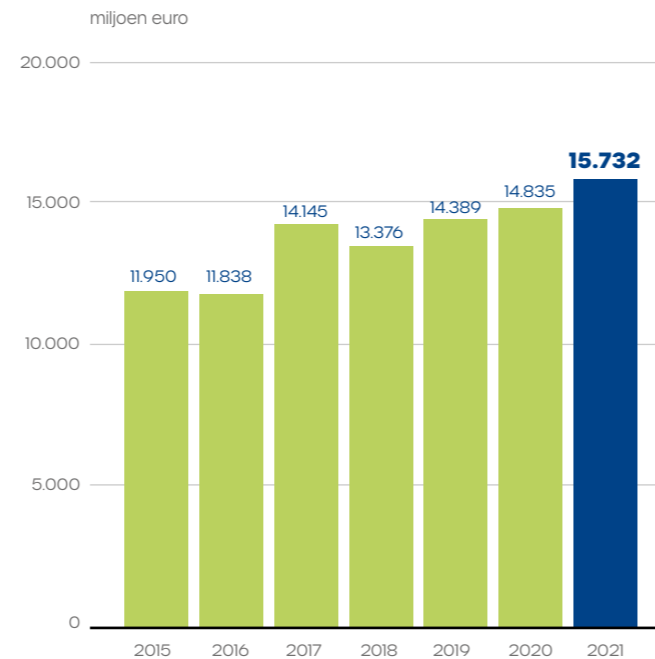
Bron: Wageningen University & Research

MELKVEEBEDRIJVEN, ONTWIKKELING INKOMEN UIT BEDRIJF

Bron: Wageningen University & Research

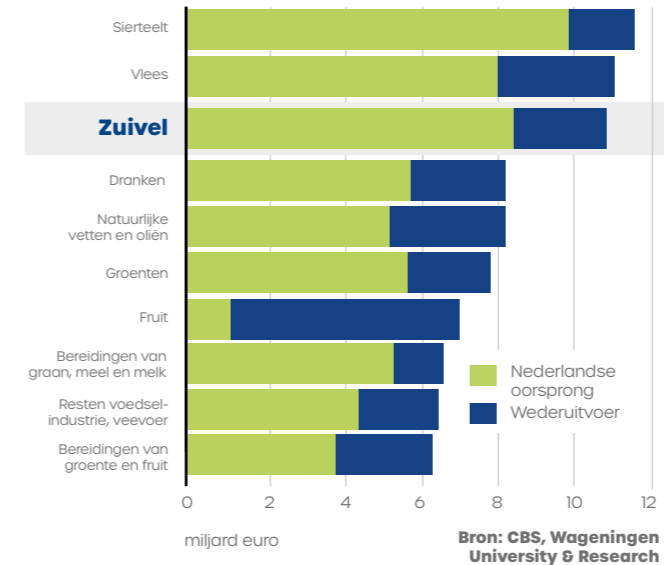
NETTO-OMZET MELKVERWERKENDE INDUSTRIE NEDERLAND ⁶

⁶ Inclusief productie roomijs en ander consumptie-ijs.

Bron: CBS

EXPORTWAARDE LANDBOUWPRODUCTEN

Bron: CBS, Wageningen University & Research

EXPORTWAARDE ZUIVEL

miljard euro	Nederlandse oorsprong	Wederuitvoer	Totaal
Melk en room	0,8	0,2	1,0
Geconcentreerde melkproducten	1,4	0,4	1,8
Gefermenteerde melkproducten	0,1	0,1	0,2
Weiprodukten en melkproteïne-concentraten	0,5	0,2	0,6
Boter en -olie	1,4	0,6	2,0
Kaas	4,3	0,9	5,2
TOTAAL	8,4	2,4	10,7

Bron: CBS

CONSUMPTIEVE BESTEDINGEN NEDERLANDSE HUISHOUDENS

miljard euro	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aardappelen, groenten en fruit	6,8	7,1	7,5	7,7	8,1	9,3	9,3
Vlees en vleesproducten	6,7	6,9	7,1	7,3	7,6	8,8	9,0
Brood en graanproducten	7,1	7,1	7,3	7,5	7,9	8,2	8,3
Zuivel, eieren, oliën en vetten	4,9	5,0	5,3	5,6	5,9	6,6	6,5
Suiker, zoetwaren en ijs	2,6	2,6	2,7	2,7	2,8	2,8	2,9
Mineraalwater, frisdranken e.d.	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0
Vis	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,6	1,6
Koffie, thee en cacao	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,5	1,6
Overige voedingsmiddelen	2,6	2,7	2,8	2,9	3,0	3,3	3,4
Totaal voeding en niet-alcoholische dranken	34,9	35,6	37,0	38,0	39,8	44,1	44,6
Totale consumptieve bestedingen	310,8	316,0	327,3	341,6	353,5	335,5	359,6
Aandeel zuivelproducten in:							
Totaal voeding en niet-alcoholische dranken	14,1%	14,0%	14,3%	14,8%	14,8%	15,0%	14,6%
Totale consumptieve bestedingen	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,7%	2,0%	1,8%

Bron: CBS

Melkveehouderij

Melkproductie

De Nederlandse melkproductie nam in 2022 met 1,0% toe tot een volume van ruim 14 miljard kg. In de eerste vijf maanden van 2022 daalde de Nederlandse productie. De verder sterk toegenomen energie- en veevoerprijzen en de tegenvallende kwaliteit van het ruwvoer zetten een rem op de ontwikkeling van de melkplas en zorgde ook voor lagere gehalten.

Vanaf juni kwam er een einde aan de langdurige periode van daling, die bij elkaar anderhalf jaar had geduurd. Met name de verbetering van het rendement door de fors gestegen melkprijzen leidde ertoe dat Nederlandse melkveehouders weer gestimuleerd werden om de melkproductie op te voeren.

Volgens het CBS telde Nederland begin april 2022 1,57 miljoen melk- en kalfkoeien, evenveel als in 2021. De stijging van de melkproductie is zodoende volledig toe te schrijven aan de toename in de gemiddelde melkgift per koe. Deze bedroeg in 2022 ruim 8.930 kg, 90 kg meer dan in het jaar daarvoor (+1,0%).

Schaalgrootte

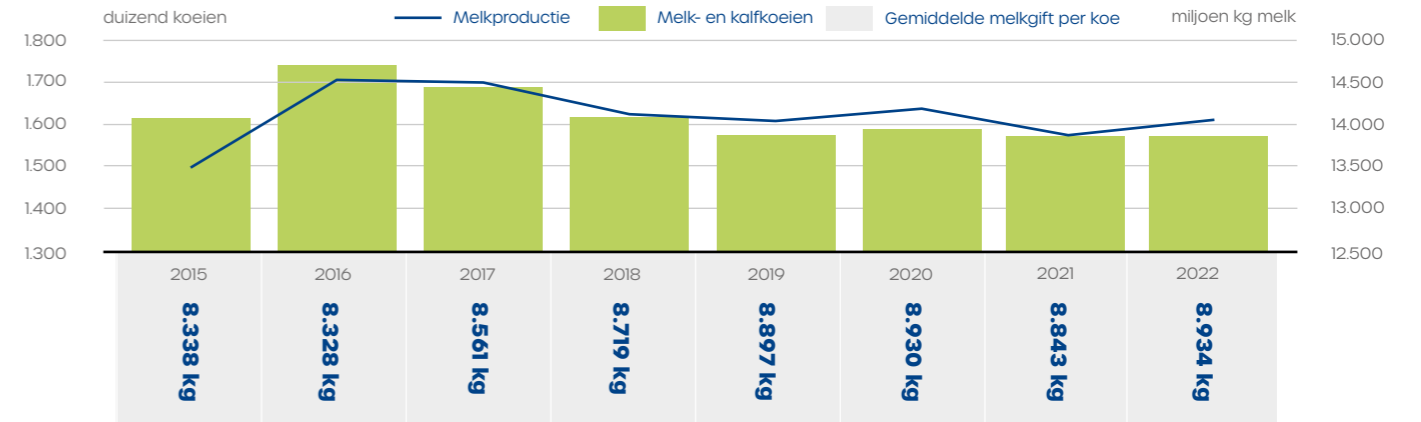
De structuurontwikkeling binnen de melkveehouderij kenmerkt zich al decennia door een afnemend aantal melkveebedrijven. In de periode vanaf 2015 stopte jaarlijks gemiddeld 3% van de bedrijven. Door de fosfaatwetgeving lag het percentage bedrijven, dat in 2018 en 2019 beëindigd werd, wat hoger dan in de jaren net na het quotumtijdperk (einde melkquotering op 31 maart 2015).

De ongunstige margeontwikkeling en de onzekerheid rondom de stikstofmaatregelen vormden in de afgelopen drie jaar een bijkomende factor bij de afweging het bedrijf beëindigen. Volgens het CBS nam in 2022 het aantal melkveehouders met 3,4% af tot 14.730. In de jaren 2020 en 2021 was de daling bijna vergelijkbaar. Het aantal kleinere melkveebedrijven, met een grootte van minder dan 100 melk- en kalfkoeien, daalt in rap tempo. De daling van het totaal aantal melkveehouders in de afgelopen drie jaar is volledig toe te rekenen aan de afname in deze grootteklasse, in 2022 was sprake van een krimp met ruim 8%.

Het aantal melkveehouders groter dan 100 melk- en kalfkoeien nam toe. In 2022 was in deze grootteklasse een stijging te zien van ruim 3%, waarmee het aandeel van de grotere melkveebedrijven in het totaal uitkwam op 45% (2015: 33%). Een belangrijk deel van deze groei vond plaats in de categorie bedrijven met meer dan 200 melk- en kalfkoeien.

Een gemiddeld melkveebedrijf in 2022 produceerde met 107 melk- en kalfkoeien (2021: 103) 952,7 duizend kg melk (2021: 911,1 duizend kg).

MELKVEESTAPEL EN MELKPRODUCTIE

Bron: CBS, RVO, ZuivelNL

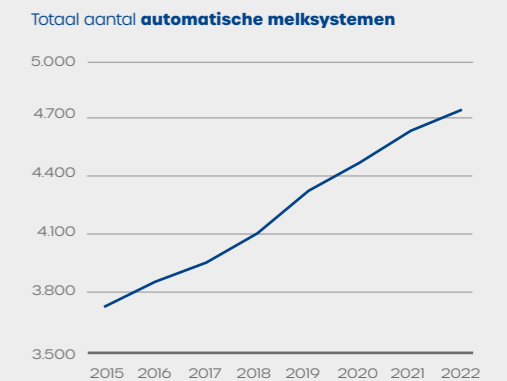
MELKVEEBEDRIJVEN, INDELING NAAR AANTAL MELK- EN KALFKOEIEN PER BEDRIJF

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Minder dan 100 melk- en kalfkoeien	12.248	10.886	11.404	10.639	10.060	9.260	8.785	8.062
Percentage van totaal	67%	61%	63%	63%	62%	59%	58%	55%
Tussen de 100 en 200 melk- en kalfkoeien	5.272	5.963	5.651	5.359	5.236	5.400	5.362	5.473
Percentage van totaal	29%	33%	31%	32%	32%	34%	35%	37%
200 melk- en kalfkoeien en meer	745	1.061	1.007	965	964	1.071	1.104	1.194
Percentage van totaal	4%	6%	6%	6%	6%	7%	7%	8%
TOTAAL	18.265	17.910	18.062	16.963	16.260	15.731	15.251	14.729

Bron: CBS

AANTAL MELKVEEBEDRIJVEN, INDELING NAAR STALTYPE

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Automatische melksystemen	3.705	3.840	3.943	4.100	4.328	4.479	4.650	4.763
Visgraatmelkstallen	7.680	7.237	6.797	6.213	5.726	5.104	4.742	4.384
Zij-aan-zij melkstallen	3.409	3.525	3.559	3.603	3.580	3.485	3.431	3.329
Draaimelkstallen	827	840	837	843	827	810	792	784
Grupstallen	1.326	1.220	1.103	1.007	921	787	736	675
Swingover melkstallen	383	419	442	456	461	458	454	459
Tandemmelkstallen	612	560	511	476	415	369	340	306
TOTAAL	17.942	17.641	17.192	16.698	16.258	15.492	15.145	14.700

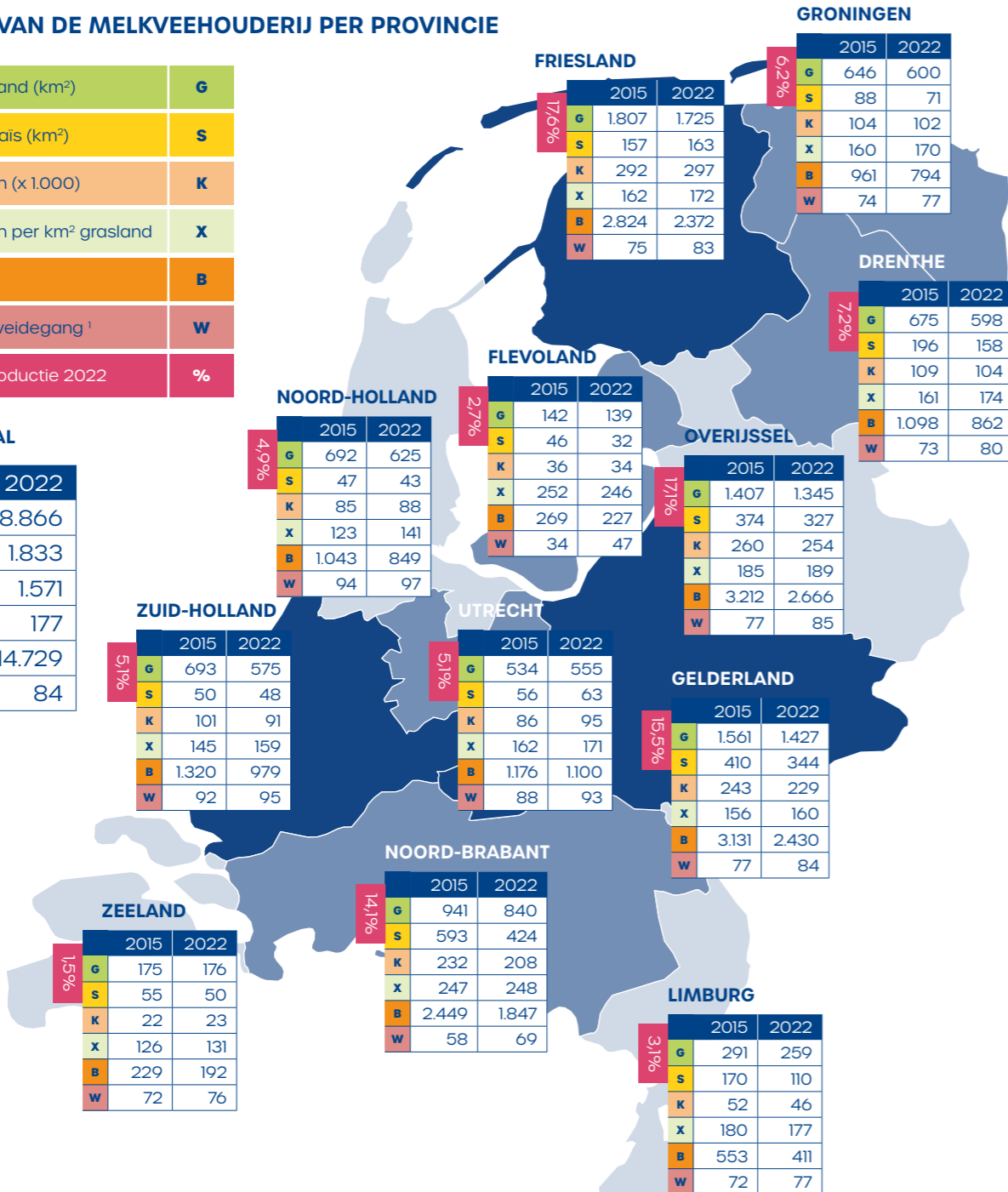
Bron: Kwaliteitszorg Onderhoud Melkinstallaties (Qlip)

KENGETALLEN VAN DE MELKVEEHOUDERIJ PER PROVINCIE

Oppervlakte grasland (km²)	G
Oppervlakte snijmaïs (km²)	S
Melk- en kalfkoeien (x 1.000)	K
Melk- en kalfkoeien per km² grasland	X
Melkveebedrijven	B
% bedrijven met weidegang ¹	W
Aandeel in melkproductie 2022	%

NEDERLAND TOTAAL

	2015	2022
G	9.563	8.866
S	2.242	1.833
K	1.622	1.571
X	170	177
B	18.265	14.729
W	78	84

Bron: CBS, CRV, ZuivelNL

¹ De bron bij de provinciale cijfers is CBS, waarbij het jaar 2022 betrekking heeft op het jaar 2021. De bron bij Nederland is de Duurzame Zuivelketen (ZuivelNL).

MELKPRODUCTIE PER LAND 2021, TOTAAL EN IN KG PER HOOFD VAN DE BEVOLKING

Cijfers gebaseerd op de koe- en buffelmelkproductie

Melkproductie (miljard kg) Per hoofd (kg)

NOORD- EN CENTRAAL-AMERIKA

	2021	2022
Verenigde Staten	102,6	305
Canada	10,5	275
Mexico	13,2	104

ZUID-AMERIKA

	2021	2022
Uruguay	2,3	684
Argentinië	11,9	263
Brazilië	36,4	170
Colombia	8,1	156
Chili	2,7	140
Venezuela	2,4	87

AFRIKA

	2021	2022
Kenia	4,6	88
Zuid-Afrika	3,5	59
Egypte	6,3	58
Algerije	2,4	55
Nigeria	0,5	2

EU-27

	2021	2022
Ierland	9,0	1.813
Denemarken	5,7	977
Nederland	13,9	793
Litouwen	1,5	530
Duitsland	32,5	390
Polen	14,9	388
Frankrijk	24,7	383
België	4,4	379
Italië	13,6	230
Overig	33,9	217
GEMIDDELD EU-27	154,3	347

OVERIG EUROPA

	2021	2022
Wit-Rusland	7,8	815
Zwitserland	3,8	439
Verenigd Koninkrijk	15,7	233
Rusland	32,3	223
Oekraïne	8,5	196

AZIË

	2021	2022
Pakistan	51,0	220
India	218,2	155
Japan	7,6	61
Zuid-Korea	2,0	39
China	39,7	28
Thailand	1,3	19
Vietnam	1,1	11
Indonesië	1,1	4
Maleisië	0,0	1
Filippijnen	0,0	0

MIDDEN-OOSTEN

	2021	2022
Turkije	21,4	253
Israël	1,6	180
Iran	7,2	81
Saudi-Arabië	2,6	72
Ver. Arab. Emiraten	0,1	6

OCEANIË

	2021	2022
Nieuw-Zeeland	22,0	4.288
Australië	8,8	338

WERELDWIJD

895,8 **113**
 MELKPRODUCTIE (MILJARD KG) PER HOOFD (KG)

Bron: FAO, IDF, UN, ZuivelNL

Melkverwerking

Melkaanvoer

In 2022 is de melkaanvoer van de belangrijkste zuivel exporterende landen per saldo met 0,9% gedaald. Deze krimp vertegenwoordigde een volume van bijna 3,4 miljard kg melk. Vanaf september 2021 was al sprake van een afname. Deze zette door in 2022 en was het sterkst in de eerste helft van het jaar, toen melkveehouders nog meer op de rem traptten vanwege de ongunstige marges door de sterk gestegen kostprijzen. In het derde kwartaal was per saldo ook nog een lichte daling te zien, waarna in het laatste kwartaal enige stabilisatie optrad. Met name in de EU en de VS was een herstel waarneembaar van de melkaanvoer, gestimuleerd door de hoge melkprices.

De melkaanvoer in de EU-27 bleef in 2022 nagenoeg op hetzelfde niveau (-0,1%) als het jaar daarvoor. Duitsland (-0,5%), Frankrijk (-0,7%) en Italië (-0,9%) zagen het volume teruglopen. Opvallend was dat de daling in Italië juist in de tweede helft van het jaar plaatsvond, wat vooral te wijten was aan droogte. De Poolse melkaanvoer groeide in absolute zin het sterkst in 2022 (+0,3 miljard kg), relatief met 2,1%. Ook Nederland (+1,0%), België (+2,6%) en Ierland (+0,8%) lieten een toename zien.

De Verenigde Staten hebben net als de EU in 2022 nauwelijks groei in de melkaanvoer weten te realiseren (+0,1%). Na de daling in de eerste helft van het jaar vond herstel plaats, dankzij een stijging in de Amerikaanse melkveestapel en een toename in de melkgift per koe. Ook Argentinië liet per saldo een stabiele ontwikkeling zien. In tegenstelling tot de EU en de VS was in de eerste helft van 2022 juist sprake van een toename, welke gevolgd werd door dalende volumes in de tweede helft van het jaar, met name in het laatste kwartaal. Dit was het gevolg van grote droogte in dat land.

Grootste daling vond plaats in Oceanië. Deze werd al ingezet in de tweede helft van 2021. De Nieuw-Zeelandse melkaanvoer is in 2022 met ruim 0,8 miljard kg gedaald (-3,8%) door tegenvallende weersomstandigheden en ongunstige grascondities. De afname met 0,6 miljard kg in Australië was relatief gezien nog veel fors (-6,8%). De hoge kostprijs, regelmatig terugkerende klimaatproblemen, het afnemende aantal melkveehouders en melkkoeien in combinatie met het grote arbeidstekort beperkten de mogelijkheden van de Australische melkveehouderij.

Melkverwerking

De Nederlandse zuivelindustrie verwerkte in 2022 ongeveer 14,1 miljard kg melk, bijna 3% minder dan in 2021. Meer dan de helft daarvan werd aangewend voor de kaasproductie. Deze nam met 1% af, tot een volume van 949 duizend ton (inclusief kwark). Circa 60% hiervan betrof Goudse kaas. De productie van boter en boterolie bleef nagenoeg gelijk. Er werden minder consumptiemelk en -producten (-4%) geproduceerd. De productie van mager melkpoeder nam met ruim 2% af. De niet-mager melkpoederproductie daalde aanzienlijk (-24%), veroorzaakt door de fors afgenomen export.

Structuur

De Nederlandse zuivelindustrie bestond eind 2022 uit 26 ondernemingen met in totaal 54 productielocaties. Vijf van deze ondernemingen zijn coöperaties, die de melk op 25 locaties verwerken. De productiewaarde van de zuivelindustrie nam in 2022 met maar liefst 26% toe tot naar schatting € 10,3 miljard. Deze toename weerspiegelde de significante stijging van de marktprijzen voor alle producten op de zuivelmarkt. Per 100 kg verwerkte melk steeg de productiewaarde bijna 30% in vergelijking met het jaar daarvoor.

INDUSTRIËLE ZUIVELPRODUCTIE NEDERLAND

miljoen kg

	2021	2022 ¹	2022/2021
Melk afgeleverd aan fabrieken	13.687	13.821	1,0%
Voor verwerking beschikbare melk	14.500	14.100	-2,8%
Consumptiemelk en -producten ²	1.077	1.030	-4,3%
Kaas (inclusief kwark)	958	949	-1,0%
Boter en boterolie	219	220	0,4%
Niet-mager melkpoeder ³	166	126	-23,9%
Mager melkpoeder	73	75	2,4%

¹ Gebaseerd op de ontwikkeling van de maandcijfers.

² Exclusief toevoegingen, inclusief room.

³ Schatting.

Bron: RVO, ZuivelNL

MELKAANVOER INTERNATIONAAL

Melkaanvoer belangrijkste exporterende landen in de wereld

	VOLUME 2022	ABSOLUTE ONTWIKKELING T.O.V. 2021	RELATIEVE ONTWIKKELING T.O.V. 2021
	miljard kg	miljard kg	%
EU-27	144,4	-0,1	-0,1%
Duitsland	31,0	-0,1	-0,5%
Frankrijk	24,0	-0,2	-0,7%
Nederland	13,8	0,1	1,0%
Italië	13,0	-0,1	-0,9%
Polen	12,8	0,3	2,1%
Ierland	9,1	0,1	0,8%
Denemarken	5,7	0,0	0,4%
België	4,4	0,1	2,6%
Overig	30,6	-0,3	-0,9%
Verenigde Staten	102,3	0,1	0,1%
Nieuw-Zeeland	21,1	-0,8	-3,8%
Verenigd Koninkrijk	15,3	-0,1	-0,8%
Argentinië	11,8	0,0	0,0%
Australië	8,5	-0,6	-6,8%
Uruguay	2,2	-0,0	-1,4%
Overig ⁴	46,5	-1,7	-3,6%

⁴ Brazilië, Canada, Chili en Turkije.

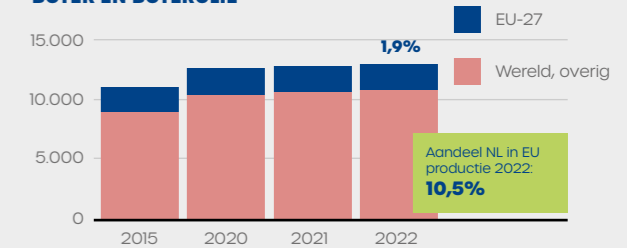
Bron: Eurostat, RVO, nationale statistieken

MONDIALE PRODUCTIE VAN AANTAL ZUIVELPRODUCTEN

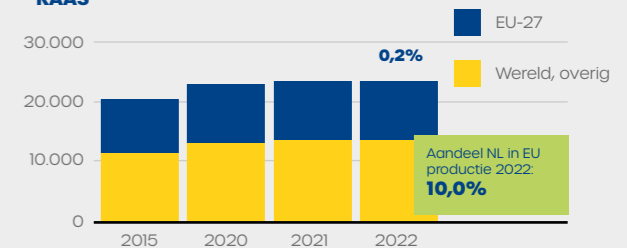
miljoen kg

Procentuele ontwikkeling t.o.v. 2021

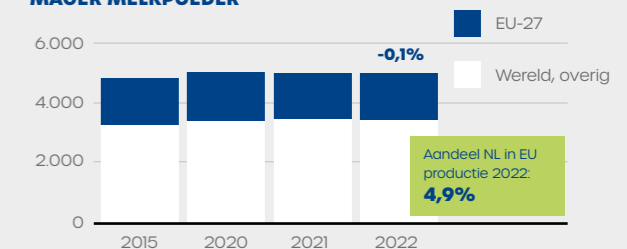
BOTER EN BOTEROLIE

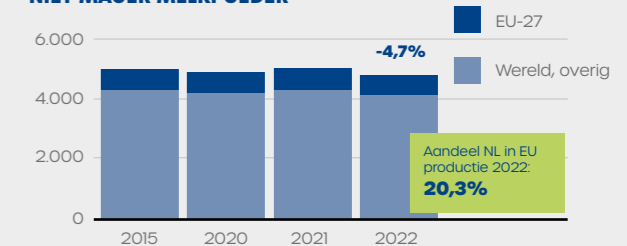
KAAS

MAGER MELKPOEDER

NIET-MAGER MELKPOEDER

Bron: Eurostat, IDF, RVO, USDA, ZMB, ZuivelNL, nationale statistieken

GEOGRAFISCHE SPREIDING ZUIVELINDUSTRIE

Situatie per 31-12-2022

- FrieslandCampina (19)
- Vreugdenhil Dairy Foods (3)
- Ausnutria (2)
- A-ware (2)
- DOC Kaas (DMK) (2)
- Kaasmakerij Henri Willig (2)
- Klaverkaas (2)
- Lactalis Leerdammer (2)
- Nutricia (Danone) (2)
- Rouveen Kaasspecialiteiten (2)
- Arla Foods NIJKERK
- CONO Kaasmakers WESTBEEMSTER
- Den Eelder WELL
- De Graafstroom BLESKENSGRAAF
- Eijssen Dairy BEEK
- Farm Dairy LELYSTAD
- Fonterra HEERENVEEN
- Globemilk BOXMEER
- Hochwald Foods BOLSWARD
- Kaasmakerij Özgazi ETTEN-LEUR
- Nestlé NUNSPEET
- Trouw Nutrition SLOTEN
- Vecozuivel ZEEWOLDE
- VIV Buisman ZELHEM
- Wheyco (DMK) HOOGVEEEN
- Zuivelhoeve HENGLO OV

KENGETALLEN NEDERLAND

	2020	2021	2022
Ondernemingen ⁵	26	26	26
Totaal fabrieken:	53	52	54
Coöperatief	26	25	25
Niet coöperatief	27	27	29
Verwerkte melk (miljoen kg)	14.620	14.500	14.100
Productiewaarde (miljoen euro)	7.575	8.150	10.275

⁵ Die meer dan 10 miljoen kg (rauwe) melk, room en/of wei verwerken.

Bron: RVO, ZuivelNL

TOP-20 GROOTSTE ZUIVELCONCERNEN

Omzet in 2021 + fusies en acquisities tussen 1 januari en 30 juni 2022

	CONCERN	LAND	OMZET	
			miljard US dollar	miljard euro
1	Lactalis	Frankrijk	26,7 ^o	22,6 ^o
2	Nestlé	Zwitserland	21,3 ^o	18,0 ^o
3	Danone	Frankrijk	20,9 ^o	17,7 ^o
4	Dairy Farmers of America	Verenigde Staten	19,3	16,3
5	Yili	China	18,2 ^o	15,4 ^o
6	Fonterra	Nieuw-Zeeland	14,8 ^o	12,5 ^o
7	Mengniu	China	13,7	11,6
8	FrieslandCampina	Nederland	13,6	11,5
9	Arla Foods	Denemarken/Zweden	13,3	11,2
10	Saputo	Canada	12,0	9,6
11	Unilever	Nederland/Verenigd Koninkrijk	8,3 ^o	7,0 ^o
12	Savencia	Frankrijk	6,6	5,6
13	Gujarat Co-operative Milk Marketing Federation	India	6,3	5,3
14	Sodiaal	Frankrijk	5,9 ^o	5,0 ^o
15	Meiji	Japan	5,9 ^o	5,0 ^o
16	Agropur	Canada	5,8	4,9
17	Müller	Duitsland	5,7 ^o	4,9 ^o
18	DMK	Duitsland	5,2 ^o	4,4 ^o
19	Schreiber Foods	Verenigde Staten	5,1 ^o	4,3 ^o
20	Froneri	Verenigd Koninkrijk	5,0	4,2

^o Schatting.

Bron: Rabobank

Duurzaamheid

Duurzame Zuivelketen

ZuivelNL financiert de Duurzame Zuivelketen en verzorgt het programmamanagement. De Duurzame Zuivelketen is een samenwerkingsverband van

LTO Nederland, Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK), Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV), Dutch Dairymen Board (DDB) en zuivelondernemingen verenigd in de Nederlandse Zuivel Organisatie

(NZO). In de Duurzame Zuivelketen werken melkveehouders en zuivelondernemingen samen aan een toekomstbestendige zuivelketen.

SECTOR CARBON FOOTPRINT UIT ZUIVELKETEN

Uitstoot broeikasgassen in Mton CO₂-equivalenten

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Productie grondstoffen (met name voer en kunstmest)	7,59	8,06	8,10	7,50	7,01	7,28
Melkveebedrijven (melk- en vleesproductie)	14,52	15,31	14,51	13,83	13,47	13,62
Melkverwerking (inclusief melktransport en verpakking)	1,48	1,52	1,52	1,46	1,39	1,41
TOTAAL	23,59	24,89	24,13	22,79	21,87	22,31

VERLOOP ENERGIE-EFFICIËNTIE IN GEHELE ZUIVELKETEN IN RELATIE TOT DOELSTELLING

Jaarlijks 2% reductie ten opzichte van referentiejaar 2005

m³ aardgasequivalenten per 1.000 kg melk

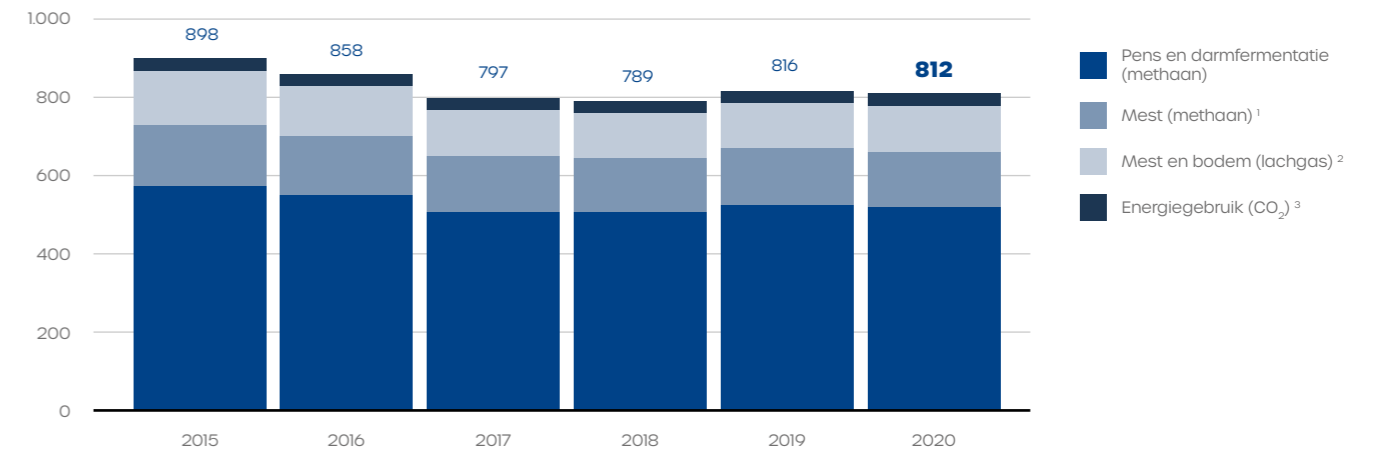
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Melkveehouderij	23,4	22,8	23,0	22,1	20,6	20,6
Melktransport	2,0	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9
Melkverwerking	33,4	32,7	32,5	31,4	29,8	29,8
TOTAAL	58,7	57,4	57,5	55,5	52,3	52,4
Doelstelling	67,5	66,1	64,8	63,5	62,3	61,0

Bron: Sectorrapportage Duurzame Zuivelketen 2020 (ZuivelNL)

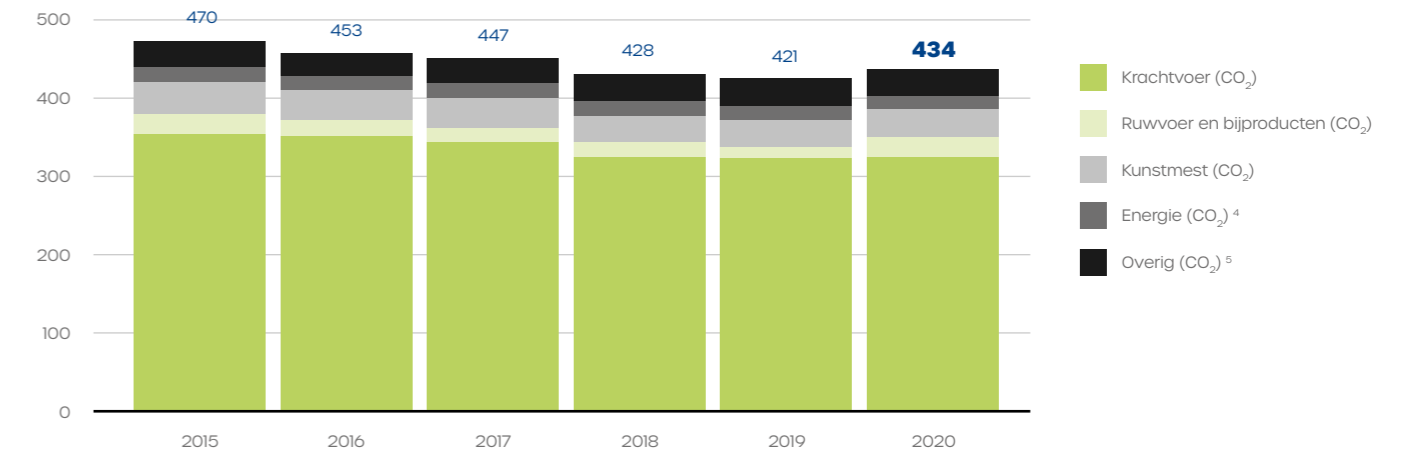
PRODUCT CARBON FOOTPRINT MELKVEEHOUDERIJ

gram CO₂-equivalenten per kg afgeleverde meetmelk naar bron

OP HET MELKVEEBEDRIJF

BIJ PRODUCTIE GRONDSTOFFEN

¹ Emissies uit dierlijke mest a.g.v. fermentatieprocessen in een anaerobe omgeving.

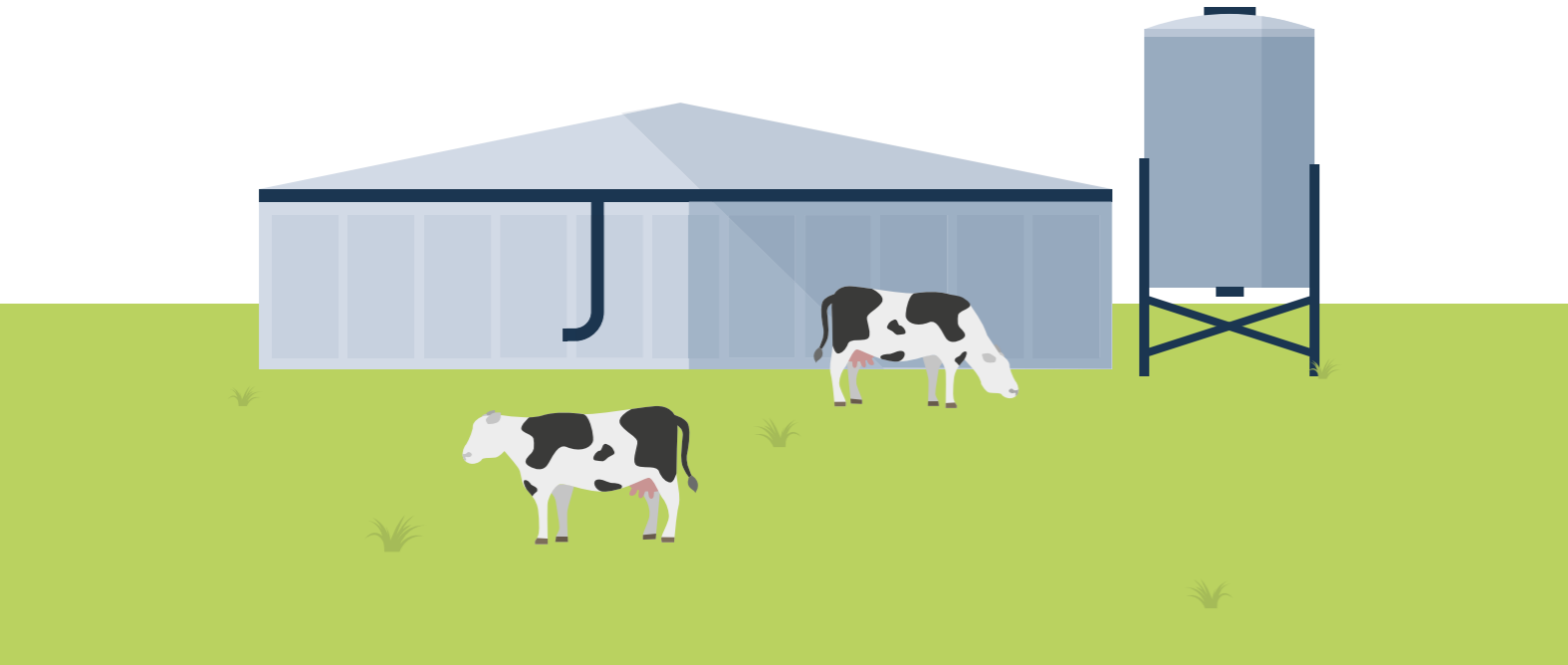
² Emissies t.g.v. nitrificatie- en denitrificatieprocessen in de opslag van dierlijke mest en in de bodem, en de indirecte emissie na atmosferische depositie van N-verbindingen en door afspoeling en uitspoeling van N uit landbouwbodems.

³ Directe emissie van fossiele brandstoffen (aanname dat 80% van totale emissie van fossiele brandstoffen bij verbranding op melkveebedrijf plaatsvindt), inclusief loonwerk en teeltwerkzaamheden.

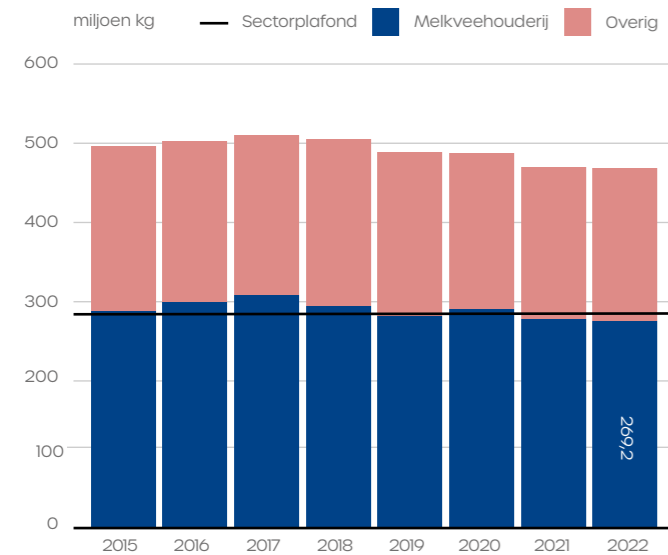
⁴ Emissie die plaatsvindt bij productie van elektriciteit (100%) en fossiele brandstoffen (aanname dat 20% van totale emissie van fossiele brandstoffen bij productie plaatsvindt).

⁵ Emissie bij de productie van overige aangevoerde grondstoffen, bijvoorbeeld landbouwplastics en pesticiden.

Bron: Sectorrapportage Duurzame Zuivelketen 2020 (ZuivelNL)

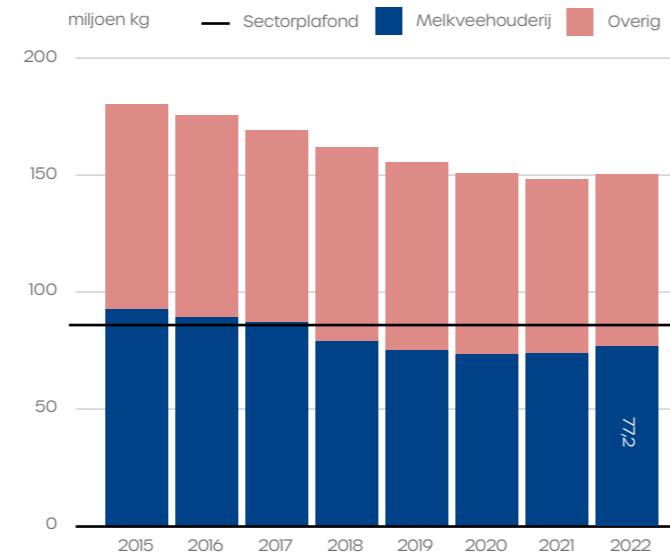

STIKSTOFPRODUCTIE IN DIERLIJKE MEST

Sectorplafond melkveehouderij 281,8 miljoen kg

FOSFAATPRODUCTIE IN DIERLIJKE MEST

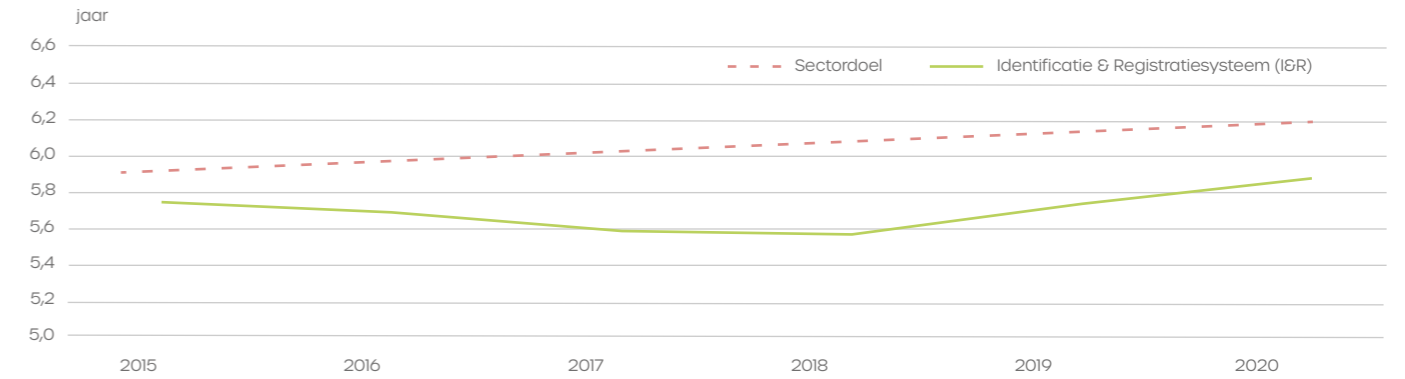

Sectorplafond melkveehouderij 84,9 miljoen kg

Bron: CBS

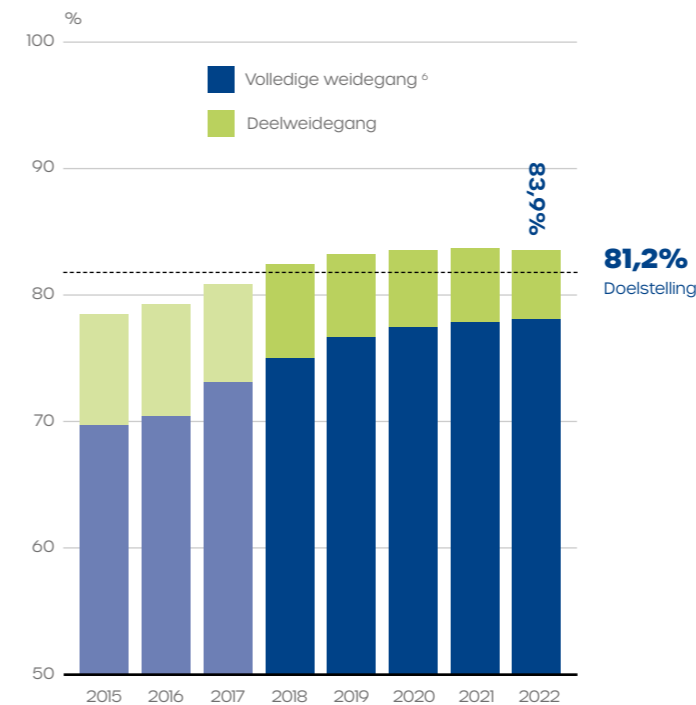
LEVENSDUUR VAN MELKKOEIEN

Gemiddelde leeftijd bij afvoer

Bron: Sectorrapportage Duurzame Zuivelketen 2020

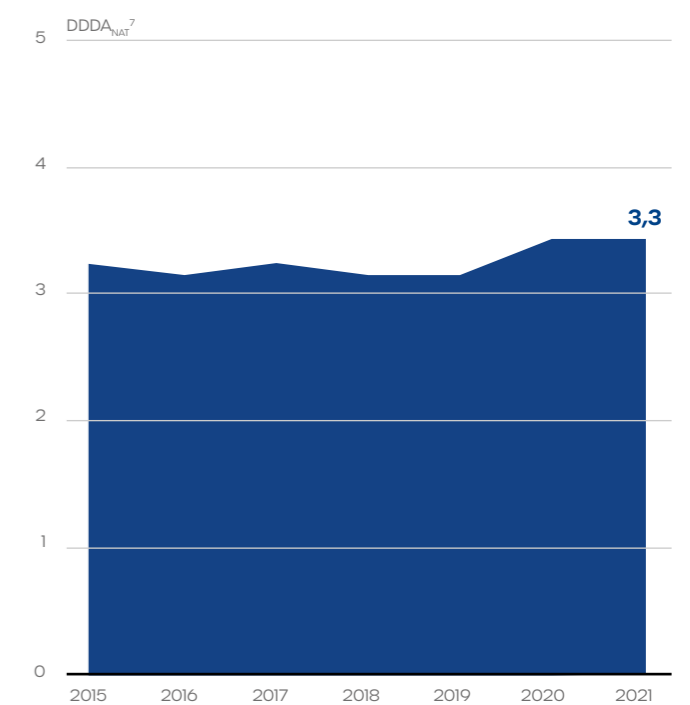
WEIDEGANG

° Bij volledige weidegang lopen de melkgevende koeien op jaarbasis gedurende ten minste 120 dagen en ten minste 6 uur per dag buiten.

Bron: Duurzame Zuivelketen, ZuivelNL

ONTWIKKELING GEMIDDELTE ANTIBIOTICA- GEBRUIK MELKVEEBEDRIJVEN VOLGENS SDA (AUTORITEIT DIERGENEESMIDDELEN)

7 Defined Daily Dose Animal, National: gebruik van antibiotica op nationaal niveau.

Bron: Sectorrapportage Duurzame Zuivelketen 2020 (ZuivelNL)

Handel

Uitvoer

De Nederlandse uitvoerwaarde van zuivel nam in 2022 toe met 32%, uitkomend op bijna € 10,8 miljard. Dit kwam niet alleen door de aanzienlijk hogere marktprijzen, maar ook door volumegroei bij een aantal productgroepen. Met uitzondering van weiprodukten (daling bij lactose) droegen alle productgroepen bij aan de waardetoeename, in het bijzonder boter en boterolie (+45%), kaas (+27%), en mager melkpoeder (+54%). Bij laatstgenoemde twee categorieën was ook sprake van een stijging van het volume. Dit was met name bij mager melkpoeder (+11%) het geval. De uitvoerwaarde van niet-mager melkpoeder nam ondanks een sterke afname van het volume (-23%) ook fors toe (+18%).

De EU is van oudsher met afstand de belangrijkste afzetregio voor Nederlandse zuivelproducten. In 2022 vertegenwoordigden de leveringen aan de EU-lidstaten een waarde van bijna € 7,8 miljard, ruim 72% van de totale uitvoerwaarde. Als ook rekening gehouden wordt met de overige Europese landen, dan is dit aandeel zelfs bijna 76%.

Alleen al de buurlanden België en Duitsland, samen met Frankrijk, waren in waarde goed voor bijna 52% van de totale Nederlandse zuivelafzet.

Nederland is één van de meest actieve EU-lidstaten op de wereldmarkt. Het Nederlandse aandeel in de wereldhandel, die in 2022 zo'n 90,0 miljard kg melkequivalenten bedroeg, was 4,5%. Zuid-Korea was buiten de EU in 2022 de belangrijkste bestemming voor zuivel uit Nederland, goed voor bijna 3% van de totale uitvoerwaarde. Het Verenigd Koninkrijk en China (inclusief Hong Kong) waren beiden goed voor een aandeel van ruim 2% in het totaal.

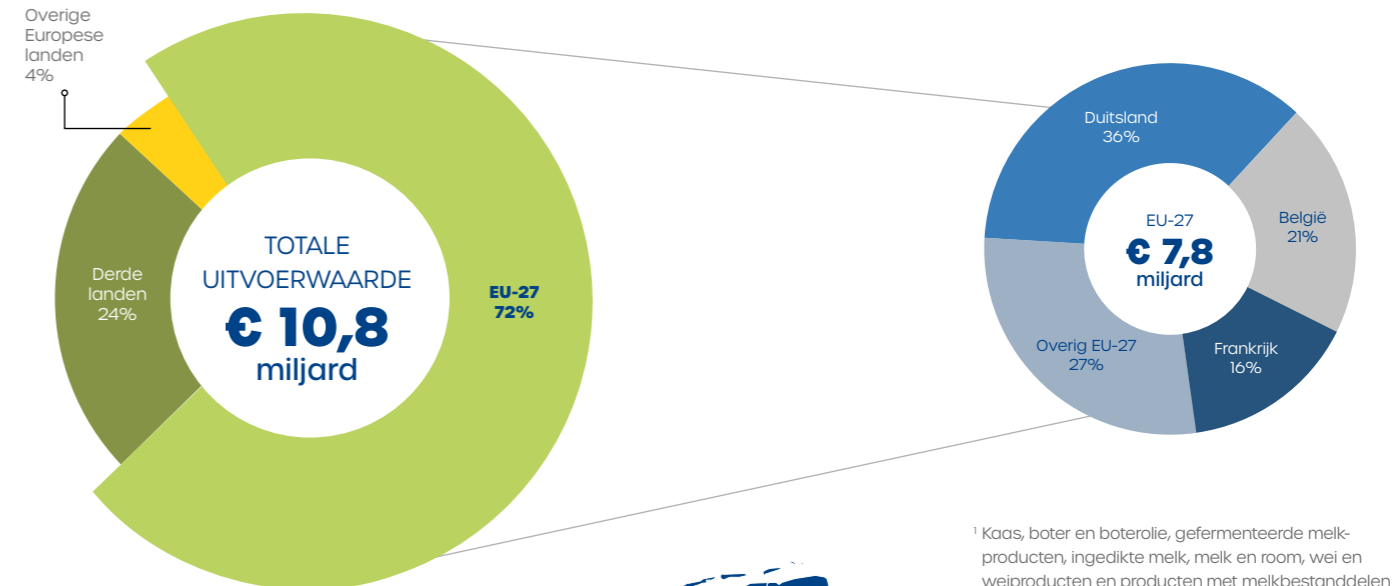
Bij de belangrijkste productgroep kaas nam het exportvolume met bijna 3% toe tot 970 duizend ton. Opvallend was dat voor het tweede jaar op rij een sterke afname (2022: -20 duizend ton; 2021: -25 duizend ton) plaatsvond van de export van Nederlandse kaastypes (Edam, Gouda en Maasdam). Met name de export van Gouda leverde fors in (-5%). Ook de uitvoer van Mozzarella nam, na enkele jaren van sterke stijging, met bijna 3% af. Verder viel de aanzienlijke toename

in de uitvoer van geraspte kaas op (+21%). Mogelijk betreft dit doorvoer van buitenlands product, aangezien de import van geraspte kaas ook een opvallende stijging liet zien. Grootste deel van de absolute groei van de kaasexport werd gerealiseerd in de EU-27 (+3%) en Azië (+13%). De afzet richting Azië wist zich daarmee in 2022 ruimschoots te herstellen van de krimp in 2021. Naar Midden- en Zuid-Amerika (-18%) werd aanzienlijk minder kaas uitgevoerd.

Invoer

Naast exporteur is Nederland een belangrijke importeur van zuivel uit andere EU-lidstaten, in de eerste plaats vanuit Duitsland, België en Ierland. Het aandeel vanuit overige herkomstlanden buiten de EU is 5%, tweederde daarvan komt uit het VK. In 2022 steeg de invoerwaarde fors, tot bijna € 5,5 miljard (+36%). De import van kaas, melk en room en weiprodukten nam in zowel volume als waarde sterk toe. Bij de meeste andere producten nam alleen de waarde toe. Het Nederlands zuivelhandelsoverschot bedroeg in 2022 € 5,3 miljard, aanzienlijk hoger dan in 2021 (+29%).

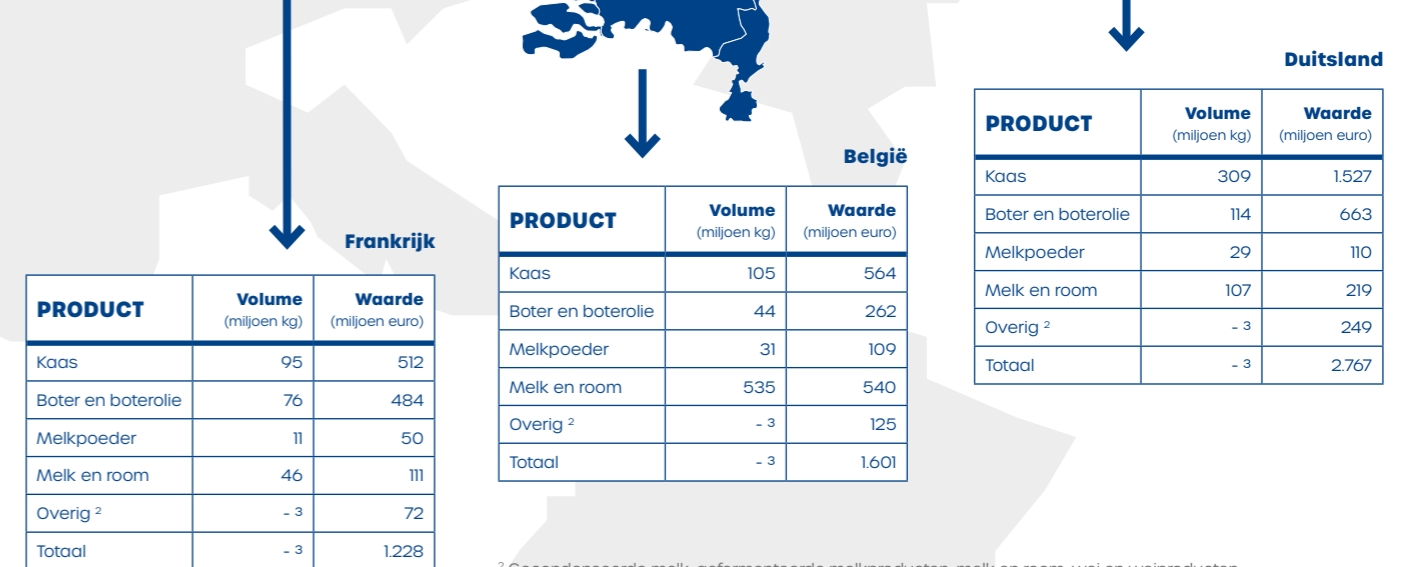
NEDERLANDSE UITVOERWAARDE ¹ NAAR BESTEMMING

Bron: Eurostat, ZuivelNL

¹ Kaas, boter en boterolie, gefermenteerde melkproducten, ingedikte melk, melk en room, wei en weiprodukten en producten met melkbestanddelen (HS-codes 0401 t/m 0406 en 17021).

NEDERLANDSE UITVOER NAAR BELGIË, DUITSLAND EN FRANKRIJK

Bron: Eurostat, ZuivelNL

² Gecondenseerde melk, gefermenteerde melkproducten, melk en room, wei en weiprodukten en producten met melkbestanddelen.

³ Optelling niet mogelijk vanwege diversiteit in producten.

INVOER miljard euro

TOTAAL (alle producten)	685,8
Landbouwproducten	78,5
<i>waarvan zuivelproducten ⁴</i>	5,5
<i>waarvan uit EU-lidstaten</i>	5,2

**POSITIEF SALDO
HANDELSBALANS** miljard euro

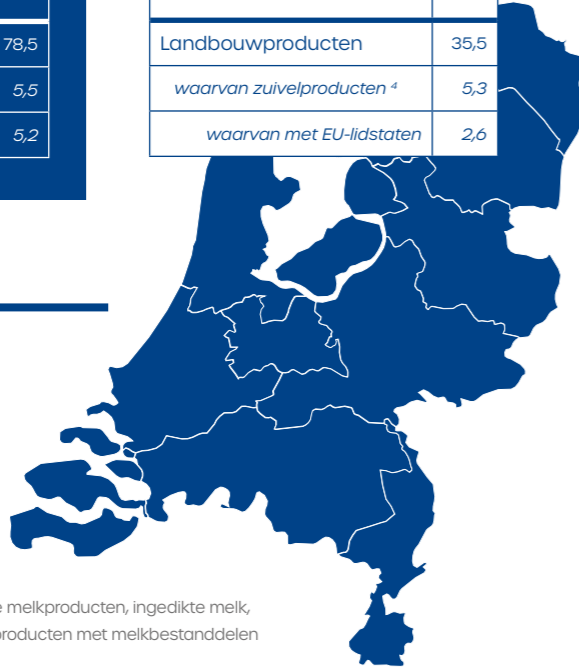
TOTAAL (alle producten)	71,3
Landbouwproducten	35,5
<i>waarvan zuivelproducten ⁴</i>	5,3
<i>waarvan met EU-lidstaten</i>	2,6

HANDELSBALANS

UITVOER miljard euro

TOTAAL (alle producten)	757,2
Landbouwproducten	113,9
<i>waarvan zuivelproducten ⁴</i>	10,8
<i>waarvan uit EU-lidstaten</i>	7,8

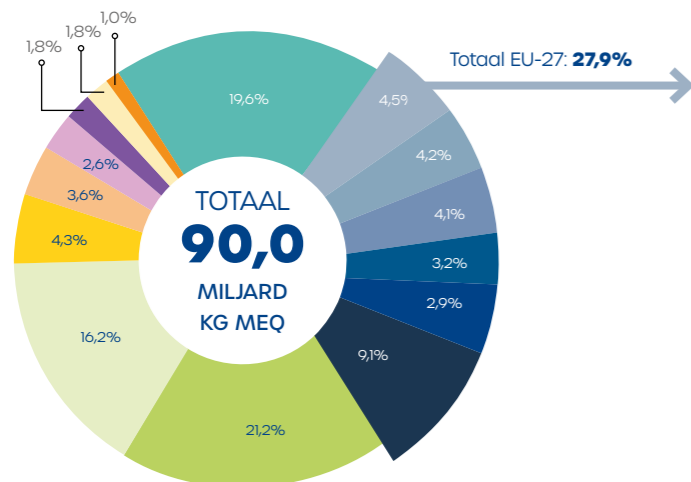
Bron: CBS, Eurostat, ZuiveINL

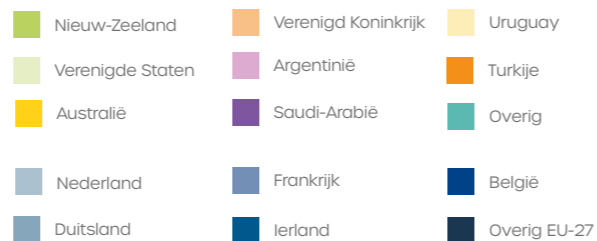
⁴ Kaas, boter en boterolie, gefermenteerde melkproducten, ingedikte melk, melk en room, wei en weiprodukten en producten met melkbestanddelen (HS-codes 0401 t/m 0406 en 1702).

POSITIE NEDERLANDSE ZUIVELEXPORT OP DE WERELDMARKT

Exportaandelen belangrijkste zuivelexporteurs (in % van het wereldhandelstotaal, uitgedrukt in melkequivalenten)

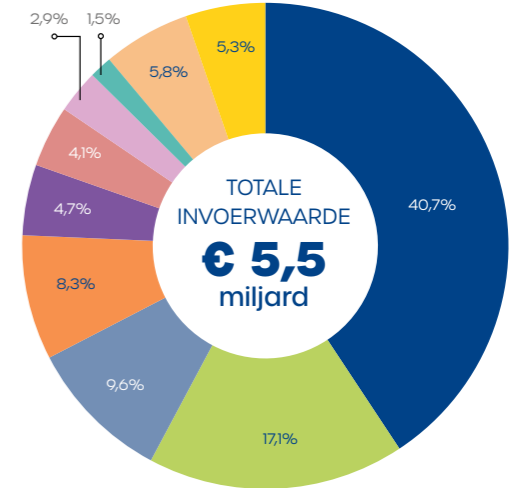
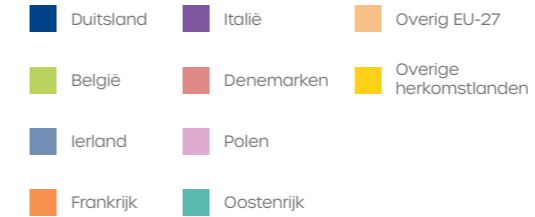

Nederlandse export naar derde landen:
4,0 miljard kg. In % van de wereldhandel: **4,5%**

Bron: Eurostat, Comtrade, ZuiveINL

HERKOMSTLANDEN NEDERLANDSE INVOER

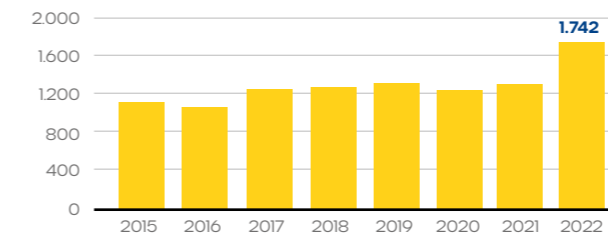
Bron: Eurostat

ONTWIKKELING NEDERLANDSE INVOER

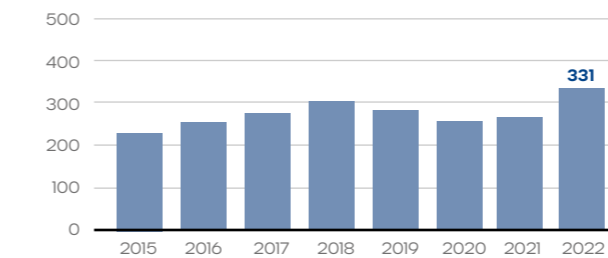
(inclusief intrahandel)

miljoen euro

KAAS

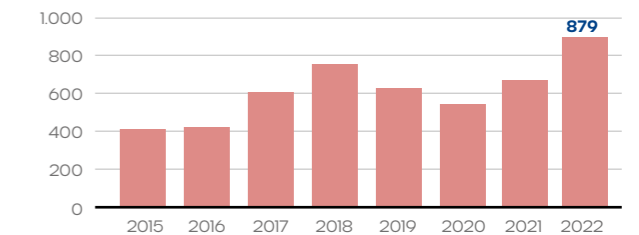
MELK EN ROOM ⁵

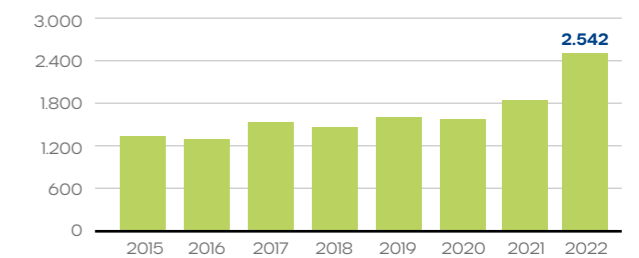
⁵ In consumenten verpakking.

⁶ Melkpoeder, gecondenseerde melk, yoghurt en overige gefermenteerde producten, wei en weiprodukten, melk en room (in bulk).

BOTER EN BOTEROLIE

OVERIG ⁶

Bron: Eurostat

Consumptie

Nederland heeft een lange traditie van zuivelconsumptie. Melk, kaas, yoghurt en zuiveldesserts zijn voor veel Nederlanders een vast onderdeel van hun dagelijkse voeding. Halfvolle en magere melk, yoghurt en 20+ en 30+ kaas staan in de Schijf van Vijf, het nationale voorlichtingsmodel van het Voedingscentrum over een gezonde, veilige en meer duurzame voedselkeuze.

Kaas maakt een belangrijk onderdeel uit van de Nederlandse zuivelconsumptie. De gemiddelde kaasconsumptie per hoofd van de bevolking ligt al jaren boven het Europese gemiddelde en bedraagt, inclusief kwark en geitenkaas, tussen de 20 en 25 kg.

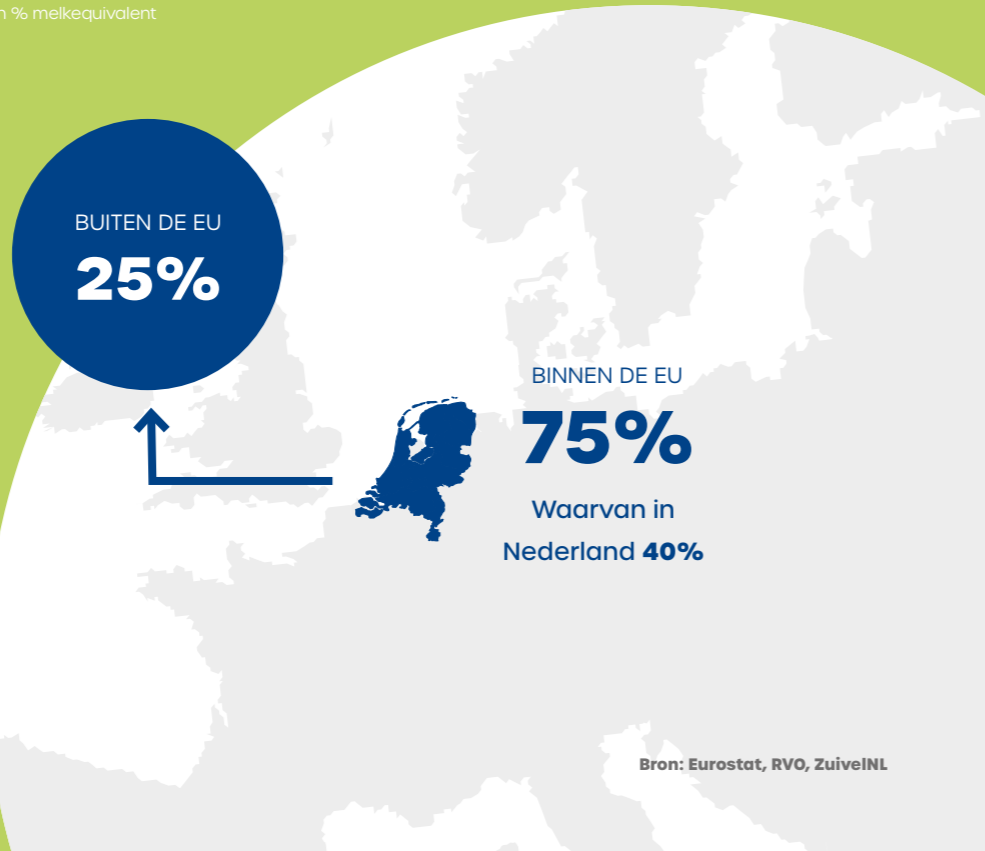
Van de in Nederland beschikbare zuivel (uitgedrukt in melkequivalenten), die bestaat uit de nationale melkproductie en de import, wordt ongeveer 30% geconsumeerd op de binnenlandse markt. De overige 70% gaat naar het buitenland, waarvan het grootste deel in de EU wordt afgezet, met name in onze buurlanden.

WAAR GAAT DE ZUIVEL VANUIT NEDERLAND NAARTOE?

Op basis van productie, invoer en uitvoer

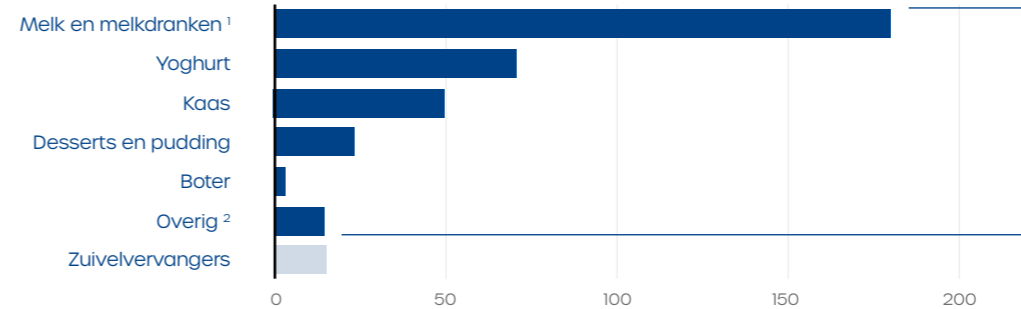
in % melkequivalent

Met de Voedselconsumptiepeiling (VCP) brengt het RIVM (Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu) het voedingspatroon van ongeveer 3.500 kinderen en volwassenen in kaart. De VCP geeft inzicht over wat, waar en wanneer Nederlanders eten en drinken en koppelt dit aan de richtlijnen van de Gezondheidsraad. Uit de laatst gehouden peiling, die uitgevoerd is van 2019 tot en met 2021, blijkt dat de gemiddelde Nederlander dagelijks 337 gram aan zuivelproducten consumeert. Melk en melkdranken, yoghurt en kaas (inclusief kwark) zijn met respectievelijk 180 gram, 70 gram en 49 gram de belangrijkste categorieën.

CONSUMPTIE VAN ZUIVEL IN NEDERLAND

Grammen per dag, totale bevolking 1-79 jaar

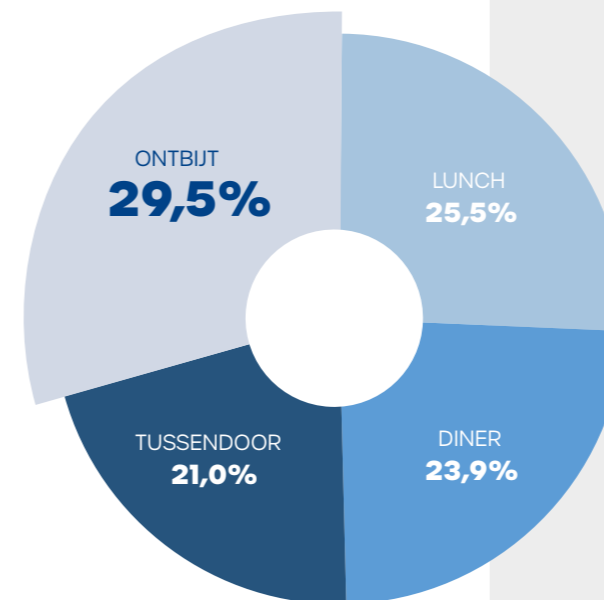

TOTALE CONSUMPTIE
337
gram per dag³

¹ Inclusief karnemelk en yoghurtdranken.
² Inclusief (koffie)room, ijs en andere producten met zuivelbestanddelen.
³ Exclusief zuivelvervangers.

WANNEER WORDT ZUIVEL⁴ GECONSUMEERD?

% van totale consumptie, totale bevolking 1-79 jaar

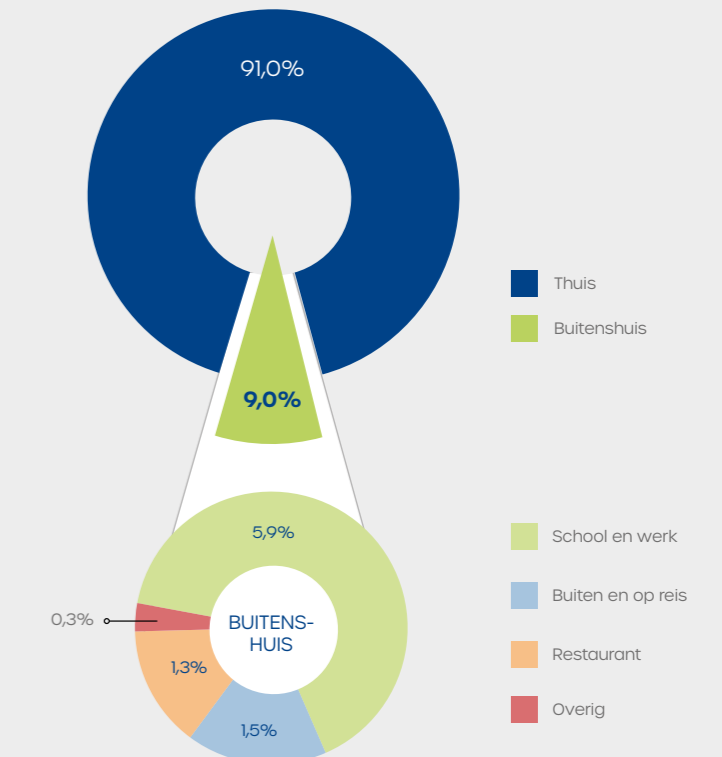

⁴ Inclusief zuivelvervangers.

Bron: RIVM Voedselconsumptiepeiling 2019-2021

WAAR WORDT ZUIVEL⁴ GECONSUMEERD?

% van totale consumptie, totale bevolking 1-79 jaar

Zuivel in Cijfers 2022 is een publicatie van ZuivelNL en biedt een cijfermatig overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de Nederlandse zuivelsector.

ZuivelNL heeft als missie het versterken van de Nederlandse zuivelketen met respect voor mens, dier, milieu en maatschappij. Als brancheorganisatie het overleg tussen belangenorganisaties van melkveehouders en zuivelondernemingen faciliteren en met gezamenlijke initiatieven toegevoegde waarde creëren. Leden van ZuivelNL zijn de Dutch Dairymen Board (DDB), LTO Nederland, Nederlandse Melkveehouders Vakbond (NMV) en de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO).

Kijk voor meer informatie over ZuivelNL op www.zuivelnl.org

ZUIVELNL

BENOORDENHOUTSEWEG 46
2596 BC DEN HAAG

INFO@ZUIVELNL.ORG
WWW.ZUIVELNL.ORG

KVK 59667222

2022